

XXXII. OTDK

Jelige: Angel

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	2
1. Bevezető gondolatok.....	3
2. Az elméleti alapvetés – dogmatika – és a jogi szabályozás.....	5
2.1. Sérelemdíj: – az új – Ptk. egyik legfontosabb újdonsága.....	5
2.2. A Ptk. személyiségi jogi generálklauzulája	9
2.3. A –korábbi– nem vagyoni kártérítés és a jogintézmény problémáira való rávilágítás.....	16
2.3.1. A nem vagyoni kártérítés megítélése a Legfelsőbb Bíróság 16. sz. irányelvének tükrében.....	22
2.3.2. A Ptk. 354. §-át hatályon kívül helyező 34/1992. (VI.1.) AB határozat és ennek során bekövetkezett változások.....	23
3. A sérelemdíj és a nem vagyoni kártérítés összehasonlítása a 1/2013 (VI.17.) PK vélemény tükrében.....	26
4. Következmények, várható problémák.....	29
5. Megoldási javaslatok	32
5.1. Szimbolikus kártérítés – a francia és az angolszász jogrendszerből	33
6. Nemzetközi kitekintés - Hogyan történik a szabályozás más európai államokban? ..	34
7. Záró gondolatok	38
Irodalomjegyzék	40
Felhasznált irodalom.....	40
Jogszabályok	41
Egyéb jogforrások.....	42
Internetes hivatkozások, források	42

1. Bevezető gondolatok

Munkám során a magyar joggyakorlat eddig előzmény nélküli, a 2014. március 15-én hatályba lépett 2013. évi V. törvény, azaz az új Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: új Ptk.) által bevezetésre került jogintézményt, a sérelemdíjat kívánom bemutatni.

Választásom azért esett éppen erre a témára, mert úgy gondolom, hogy mivel a gyakorlatban egy még kiforratlan, alkalmazott bírói gyakorlattal egyáltalán nem rendelkező jogintézménnyel, a továbbiakban ismertetésre kerülő sérelemdíjjal kapcsolatos bármely tanulmány akár hiánypótló jellegű írásként szolgálhat a –leendő– „jogásztársadalom” számára.

Mint ahogy az a legtöbbünk számára nem újdonság, az új Ptk. több olyan jogintézményt vezetett be, amelynek célja az volt, hogy segítséget nyújtson a jogalkalmazók számára, nem utolsósorban pedig az, hogy megkönnyítse a bíróságok munkáját. Ennek ellenére azonban, mint ahogy az általában minden módosításról elmondható, illetve ahogy akár az minden új törvény esetében tapasztalható, ezek más, új problémákat is felvetnek, amelyek akár meg is nehezíthetik a törvény alkalmazását.

Nem fér kétség ahhoz, hogy a magánjogi jogviszonyokban a társadalmi változások olyan mértékű módosulásokat eredményeztek, hogy azok rendezése egy átfogó, kiterjedt reformot tett szükségessé. Mivel a reform nagysága – így a szükséges változtatások mértéke is – jóval meghaladta egy novelláris módosítás kereteit, szükségessé vált egy új Polgári Törvénykönyv megalkotása.¹

A magyar joggyakorlatban eddig ismeretlen és előzmény nélküli jogintézménytől, a sérelemdíjtól a személyiségi jogok megsértése által okozott károk bírói megítélésének egyszerűsítését, a bizonyítási eljárás hosszadalmas bonyodalmának és nehézségének, továbbá a bizonyítással kapcsolatos viták csökkenését várják a szakemberek.² A sérelemdíj bevezetésével –ellentétben a nem vagyoni kártérítéssel– a személyhez fűződő jogaiban megsértett félnek nem kell tovább aggódnia az igényérvényesítés kilátástalansága miatt. Ez azonban –személyes véleményem szerint– kettős kimenetelű is lehet, mert akár a végletekig is elmehetnek a személyiségi jogokban –valós vagy vélt– sérelmet szenvedett személyek, amely akár hosszan elhúzódó perekhez is vezethet.

¹ Indokolás - 2013. évi V. törvény indokolása - a Polgári Törvénykönyvről 1. o.

² <http://cimkezes.origo.hu/cimkek/serelemdij/index.html?tag=s%E9relemd%E9dj> (2014.08.12.)

Az új Ptk. hatálybalépését követően a sérelemdíj „váltja fel” a korábbi, 1959. évi IV. törvényből ismert nem vagyoni kártérítést, amely nemcsak a jogászok életében jelent majd lényeges változást. A „felváltja” szóhasználattal azonban óvatosan kell bánnunk. Az igaz, hogy a nem vagyoni kártérítés úgymond „előkészítette a terepet” a sérelemdíj megalkotásához, ugyanis éppen a korábbi jogintézménynél felvetődő problémákra, vitás kérdésekre kívántak megoldást találni a jogalkotók az új jogintézmény bevezetésével, amelybe az élet által kialakított gyakorlatot kívánták belevinni. Azonban *„a sérelemdíj bevezetésével visszatérhetünk a Ptk.-t megelőző magánjog személyiségi jogvédelmi rendszer reprezentatív jellegéhez, amely a kárpótlás feltétlen jellegének feladását, ami egyfajta visszatérés a XX. század eleji helyzetéhez, amit már a nemzetközi jogfejlődés tendenciái is meghaladtak.”*³

A sérelemdíj intézménye koncepcionális változtatásként jelenik meg a kódexben, amely egyaránt érinti a kártérítési jog és személyiségi jogvédelem területét is, a sérelemdíj új Ptk.-ban való megjelenése pedig további megoldandó kérdéseket is felvet. A változtatás –jogalkalmazási szempontból– azt jelenti, hogy kártérítés megállapítására a továbbiakban csak és kizárólag vagyoni károk esetén nyílik lehetősége a bíróságnak. Immáron csak a személyiségi jogában megsértett személyeknek jár „nem vagyoni kártérítés”, amelynek neve: sérelemdíj.

³ DR. PETRIK FERENC: A nem vagyoni kár megtérítése védelmében, In *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2003/1., 8.o.

2. Az elméleti alapvetés – dogmatika – és a jogi szabályozás

2.1. Sérelemdíj: – az új – Ptk. egyik legfontosabb újdonsága

Arra a kérdésre, hogy mi az a sérelemdíj, a Polgári Törvénykönyv 2:52. §-a ad pontos választ. A sérelemdíj bevezetésével bővült a személyiség-jogvédelem eszköztára, ezzel párhuzamosan pedig megszűnt a korábban kártérítési körben nevesített, ellentmondásosan kezelt nem vagyoni kártérítés intézménye, tehát a nem vagyoni kártérítési jogcím, amelynek legnagyobb hibája az volt, hogy a sérelmet szenvedett félnek gyakran hosszadalmas, olykor talán számára felettébb megalázó módon kellett bizonyítania, hogy őt sérelem folytán – objektív szankciókkal el nem hárítható – joghátrány érte, amelynek kiküszöböléséhez indokolt és szükséges volt a nem vagyoni kárpótlás megítélése. E megszűnt jogintézmény hibájának az a tény is felróható volt, hogy a bíróságok, hacsak nem következett be maradandó testi fogyatékoság, ítélezésük során néha szinte elképzelhetetlenül alacsony összegben határozták meg a kártérítés összegét.⁴

Ezzel ellentétben az új Ptk. legjelentősebb újítása, hogy a sérelemdíjat nem kártérítésként kezeli, tehát már nincs szó arról, hogy ez a szankció objektív jogkövetkezmény lenne, azonban a sérelemdíj megállapításánál a kártérítési felelősség általános szabályai érvényesülnek. Az új Ptk. már nem is a kártérítések körében tárgyalja, hanem a Második Könyvben, a személyiségi jogok sérelménél található meg. A személyiség jog megsértése esetén, annak ténybeli alapján követelhető („az őt ért nem vagyoni sérelemért”). Annyiban azonban egyszerűsödnek a feltételek, hogy a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztét már nem kell bizonyítani, ugyanis a jogsértés ténye már önmagában megalapozza a sérelemdíj iránti igényt. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a bizonyítás lehetőségét ezzel ki is zárnák.

Boytha György szemlélete szerint "a személyiségi jogok önálló magánjogi védelmének igényéből következik, hogy megsértésüket nem lehet a vagyoni természetű hátrányokkal azonos módon kezelni."⁵

A nem vagyoni kár megtérítését egyébként sokan éppen abból az okból kifolyólag vélték önellentmondásos konstrukciónak, hogy a nem vagyoni sérelmeket a régi Ptk. a vagyoni hátrányokkal együtt tárgyalta, és a nem vagyoni érdekek csorbulásának kompenzációját

⁴ DR. NADRAY KATALIN ügyvéd-szakjogász gondolatait közvetítettem – forrás: lásd: 5. lábjegyzet

⁵ VÉKÁS LAJOS: SÉRELEMDÍJ-FÁJDALOMDÍJ: GONDOLATOK AZ ÚJ PTK. REFORMJAVASLATÁRÓL A NÉMET JOG ÚJABB FEJLEMÉNYEI TÜKRÉBEN, in *LIBER AMICORUM - Studia Gy. Boytha dedicata - Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére*, 2004, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Nemzetközi Magánjogi és Európai Gazdasági Jogi Tanszék, Budapest, 331.o.

egészen az új Ptk. bevezetéséig a kártérítés rendszere felől közelítették meg. Bár az igaz, hogy „a nem vagyoni kár megtérítésének intézménye a vagyoni kártérítés kebelében abból többé-kevésbé kiszakadva fejlődött ki: a közös gyökerek tehát tagadhatatlanok.”

Mindkét intézmény azonos dogmatikai szerkezettel rendelkezik. A felelősség feltételei közül egyébként a jogellenesség az, ami a nem vagyoni kárpótlást a kártérítéstől megkülönbözteti.⁶ A közös gyökerek ellenére azonban el lehet szakítani a sérelemdíjat a vagyoni kártérítéstől, de hogy a közös dogmatika megtagadása mit eredményez majd, az jelenleg „még a jövő zenéje.”

A sérelemdíj lényegében a nem vagyoni sérelem egyszeri, vagyoni jellegű kompenzációja arra az esetre, ha valakinek a személyhez fűződő jogát megsértették, hátrányt okozva ezzel. A sérelemdíj ugyanúgy a személyiségi jog megsértésén alapul, mint a felróhatóságtól független jogkövetkezmények, tehát mindegyik jogkövetkezmény alkalmazása azonos kötelemlenkeztető tényen nyugszik, ezért ha a fél e tényre keresetlevelében nem hivatkozik, akkor keresetének jogalapja hiányzik. Ebben az esetben nem perakadályról, hanem a kereset érdemi alaptalanságáról van szó.⁷

Mivelhogy a sérelemdíj a személyiségi jogok megsértéséhez tapad, így az arra vonatkozó igény élők között nem ruházható át és az nem is örökölheto – törvény eltérő rendelkezése hiányában – kizárólag személyesen érvényesíthető. Ebből tehát az következik, hogy az anyagi jogi jogutódlás kizárt. A jogalkalmazás nem oldhatja fel a jogi szabályozás dogmatikai korlátait, csak a jogalkotó felhatalmazó rendelkezése teremtheti meg a lehetőséget az örökösök jogszerzésére, ráadásul ez csakis abban az esetben lehetséges, ha a még életében megindított nem vagyoni kártérítés, illetve sérelemdíj iránti per tartama alatt meghal a sérelmet szenvedett örökhagyó.⁸ Abban az esetben, ha a károsult a perindítás előtt meghalt, az örökösök utólag már nem érvényesíthetik a követelést.

A sérelemdíj megítélése –a törvény szövegéből következően– automatikus minden olyan esetben, amikor a személyiségi jogot sértő cselekvés vagy mulasztás ténye igazolható. Például ha valakinek jogellenesen kezelték az adatait, vagy engedély nélkül tették közzé fényképét, nem kell bizonyítania a sérelmére elkövetett "tettet" és a miattuk bekövetkezett hátrányt, hanem kérheti a sérelemdíjat oly módon, hogy a jogsértés tényére hivatkozik, ugyanis e jogintézmény rendszerében a jogsértés tényén túl nem kell bizonyítani, hogy más egyéb hátrány is érte a sérelmet szenvedőt, annak összegét pedig majd a bíróság állapítja meg

⁶ PETRIK: A nem vagyoni kár megtérítése védelmében, 6.-8.o.

⁷ 1/2013. (VI.17.) PK vélemény

⁸ Uo.

mérlegeléssel. Ez ad némi lehetőséget arra, hogy a nem vagyoni kártérítésként korábban megítélt magas összegek –a sérelemdíj bevezetése után– mérséklődjenek azokban az esetekben, melyek során pl. a felróhatóság (a „hiba”) csak csekély mértékű például a betegnek kárt okozó egészségügyi szolgáltató részéről. Az esetleges hátrálynak a sérelemdíj összegszerűségének megállapításában lehet jelentősége.

A sérelemdíj összegének meghatározása, továbbá az egyéb, jelentőséggel bíró körülmények bírói mérlegelés függvényei, így a perbeli bizonyítás lehetőségéhez képest a gyakorlaton alapuló tapasztalat és a köztudomásúnak tekinthető tények széles körű ismerete igencsak meghatározó lesz, ugyanis a sérelemdíj összegét a jogsértés tényén túl számos további, mérlegelhető bizonyítandó tény határozhatja meg.⁹ Ugyan a sérelmet okozó személy bizonyíthatja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben elvárható, hiszen a felelősség alóli kimentésre –utaló szabállyal– a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályait rendeli alkalmazni –akkor is, ha a jogsértést szerződésszegéssel okozták–; szabályozás tehát egységes kimentési mércét biztosít, azonban álláspontom szerint a bíróságok ezen kimentési lehetőséget szűk körben fogják csak alkalmazni.

A sérelemdíj-fizetés kötelezettsége alóli mentesülés feltételeit a jogsértő személyre irányadó felelősségi rendszer alapján fogják a bíróságok meghatározni. A kódex megdönthetetlen vélelmet állít fel arra nézve, hogy minden személyiségi jogsértés szükségképpen valamilyen hátrány elszenvedésével jár.¹⁰

Az új törvény azt is kimondja, hogy annak szabályait csak a hatálybalépését követően keletkezett jogviszonyokra, az azt követően bekövetkezett tényekre és körülményekre kell alkalmazni. Abban az esetben, ha 2014. március 15. előtt történt, vagy a már március 15. előtt megkezdett jogsértés folytatólagosan történik, arra a régi Ptk. (1959. évi IV. törvény) szabályai vonatkoznak, tehát nem sérelemdíjat, hanem –vagyoni és nem vagyoni– kártérítést tud követelni.

A korábbi járadék fizetésének lehetősége megszűnt, bár ez a változás a kialakult gyakorlatot döntően nem érinti, ugyanis a bíróságok egyébként is csak ritkán éltek a járadékként is megítélhető marasztalás lehetőségével. A vagyoni kár ellentételezéseként a járadék lehetősége azonban továbbra is fennmarad, hiszen a sérelemdíj mellett sem szűnik meg annak a lehetősége, hogy a személyhez fűződő jogaiban megsértett személy a neki

⁹ 1/2013. (VI.17.) PK vélemény

¹⁰ <http://www.jogiforum.hu/hirek/22791> (2014.08.13.)

jogellenesen okozott vagyoni károkért az általános szabályok szerint kártérítést is követelhessen.¹¹

Újdonság a törvényben, hogy amennyiben a jogsértés közérdeket is sért, az ügyész is felléphet a személyiségi jogok megsértése miatt, és érvényesítheti a jogsértés felróhatóságtól független szankcióit, amely esetben meghatározott közérdekű célra kell átengedni a jogsértéssel elért, elvont vagyoni előnyt. A keresetindításra az ügyésznek azonban csak a jogosult hozzájárulásával van lehetősége, ugyanis az egyén önrendelkezési joga miatt biztosítani kell, hogy az őt ért jogsértés közérdekű jellegére tekintettel –ha ő maga nem indít pert– hozzájáruljon az ügyész közérdekű keresetindításához. Az új Ptk. Indokolása szerint ezekben az esetekben indokolt biztosítani, hogy az ügyész a sértett egyén hozzájárulása nélkül is pert indíthasson –a közérdekre tekintettel– az általános szabályok szerint, elévülési időn belül a 30 napos határidőn túl is, azt a jogalkotói célt megvalósítva ezzel, hogy az a kollektív személyiségi jogsérelem, amely közérdeket sért még akkor sem maradjon szankcionálatlanul, ha a közösség egyik tagja sem érvényesít a harmincnapos határidőn belül igényt. Ez alól egyetlen kivétel a gyűlöletbeszéd, amely esetén az ügyész hozzájárulás nélkül is jogosult fellépni.¹²

A korábbi nem vagyoni kártérítés helyett igényelhető egy összegű pénzbeli elégtétel, a személyiségi jogsérelem esetén követelhető sérelemdíj kettős funkcióval rendelkezik.

A jogintézmény egyrészt a személyiségi jogsértés vagyoni elégtétellel való közvetlen kompenzációját szolgálja, azaz egyfajta kárpótlásként szolgál, másrészt viszont egyfajta magánjogi büntetésként, szankcióként is alkalmazható a sérelem okozójával szemben. A jogvédelemre szoruló sértettnek a kompenzációra és elégtételre való törekvés, a jogsértőnek pedig a büntetés szól, amely egyfajta visszatartási célt is szolgál.

A vagyoni elégtétel tágabb kategória, mint a kompenzáció, mivel magában foglalja a jogsértő magatartás miatt keletkezett szubjektív hiányérzet veszteségérzés megszüntetését, de legalábbis csökkentését –a sérelemmel okozott hátrány kiküszöbölése mellett–, valamint feloleli a jogsértés társadalmi elítélését is, ezzel a sérelmet szenvedett személy úgy érezheti, hogy megtett és érte is mindent megtettek a sérelem miatt megbomlott testi és lelki egyensúlyának helyreállítása érdekében. A cél tehát az elégtétel, amelynek a kompenzáció csak egy eszköze.¹³ Egy kicsit büntető kártérítés (punitive damages) irányába mutat a jogintézmény azáltal, hogy a sérelemdíj mértékét a jogsértés „ismétlődő jellegére” egy

¹¹ <http://cimkezes.origo.hu/cimkek/serelemdij/index.html?tag=s%E9relemd%EDj> (2014.08.12.)

¹² Indokolás, 12. o.

¹³ 1/2013. (VI.17.) PK vélemény

büntetőjogi minősítő körülményre tekintettel kell megállapítani¹⁴, noha Dr. Vékás Lajos szerint nem ez volt a cél. Elmondása alapján a véleménynyilvánítás jogával és a gyűlöletbeszéd („kollektív defamáció”) magánjogi szankcionálásával kapcsolatos módosítások visszalépést jelentenek a Bizottsági Javaslat koncepciójához képest.¹⁵

2.2. A Ptk. személyiségi jogi generálklauzulája

Az új Polgári Törvénykönyv önálló kategóriaként kezeli a személyhez fűződő jogokat, bővítve ezzel a személyiség-jogvédelem eszköztárát.

A személyiségi jogok az új kódex hatályba lépésével is általános védelemben részesülnek, így e jogok körének meghatározása –ahogy a polgári jog alanyainak személyisége is sokszínű, összetett, valamint személyenként változó– esetről esetre történhet majd.

Az új kódex egy generálklauzulából indul ki, amely absztrakt, elvont jogi norma általános jelleggel, a fogalmak meghatározása nélkül védi a személyhez fűződő jogokat és az ember méltóságát, független attól, hogy azt a Ptk. külön nevesített személyiségi jogként elismeri-e vagy sem, tartalommal pedig a bírói gyakorlatnak kell megtöltenie. Ennek az az oka, hogy a személyiség olyan általános emberi értéket fejez ki, amelynek védelme is általános kell, hogy legyen. Ennek a jogtechnikai megoldásnak számos következménye van: valamennyi személyiségi jog a törvény védelme alatt áll, amely jogok abszolút szerkezetű jogviszonyt teremt, tehát e jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. Megsértésük esetén e jogviszony relatív hatályú kötelmet keletkeztet a két fél között. A törvény kimondatlan vélelmet állít fel: mások személyiségi jogainak bárki általi megsértése jogellenes cselekmény –amelynek esetében a Ptk által biztosított bármely védelmi eszköz igénybe vehető–, ennek ellenkezőjét a sértő félnek kell bizonyítania. A személyhez fűződő jogokat csak társadalmi rendeltetésüknek megfelelően szabad gyakorolni. Nem hagyható figyelmen kívül az a tény sem, hogy „új” személyiségi jogok a jövőben is keletkezhetnek, és keletkezni is fognak, ezáltal a törvényhozó kifejezetten feljogosítja a bírót a jogfejlesztésre.¹⁶

Az emberi méltóság –amelyet az Alaptörvény 2. Cikke az élethez való joggal azonos szinten határoz meg– és az abból fakadó személyiségi jogok egyfajta „gyűjtőjogként”, a

¹⁴ <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/szakma/vekas-lajos-az-uj-ptk-hibai-ellenere-is-sikertortenet> (2014.08.13.)

¹⁵ <http://www.jogtar.hu/hirek/2013/02/28/vekas-lajos-szerint-egeszeben-sikertortenet-az-uj-polgari-torvenykonyv-elfogadasa> (2014.08.15.)

¹⁶ *A jelentősebb személyhez fűződő jogok és védelmük polgári jogi eszközei*, 2. o. itt: http://polgarijog.uw.hu/A.9_v.1.0..pdf (2014.08.16.)

személyiségi jogok anyajogaként jelenik meg az új Ptk.-ban, és e személyiségi jogok a törvény védelme alatt állnak. Lényegében minden, a személyhez fűződő jogok megsértésének tárgya a sérthetetlen emberi méltóságból ered.

Az emberi személyiségnek nem lehetnek külön jogágazati fogalmai. A jog, ezen belül a magánjog egy tisztán technikai jellegű absztrakcióval dolgozik.

“A személyiség az egyes emberi lény teljes szellemi struktúrája, fejlődése bármely adott fokán. Felöleli az emberi jellem minden összetevőjét: az intellektust, a temperamentumot, a készséget, erkölcsiséget és minden olyan attitűdöt, amely benne élete során kiépült.”¹⁷

A meghatározás szinte tökéletes, csak hogy a jognak ennél többre van szüksége. Magánjogi értelemben a személyiségi jog tárgya nem az emberi személyiség, bár az a személyiséget védi, hiszen a személyiség kivételes és szubjektív, ami a jog számára megfoghatatlan. A személyiségi jognak, amelynek valódi hivatása az integritás, a háborítatlanság és a beavatkozás-mentesség garantálása, valamint a személyiséggé válás absztrakt lehetőségének biztosítása, az alanya tulajdonképpen a személy, mindenekelőtt az ember, nem pedig a személyiség, ahogy arra a fogalomból sokan következtetnének.

Dr. Petrik Ferenc felfogása szerint azonban *„a személyiség meghatározott életminőséget jelent, nevezetesen azt, hogy az ember, szabadon rendelkezik önmaga fölül, továbbá pedig azt, hogy megilletik az emberhez méltó életfeltételek –amelyek az emberi test épségére, egészségére, valamint az ember testi és szellemi működéséhez szükséges további – nem vagyoni– értékekre vonatkoznak, amely megléte nélkül nincs személyiség.”*

A nem vagyoni kár megállapításakor a személyiség életminőségének állapotából, s a személyiség valamilyen fokú sérelméből kell kiindulni, tehát nem képzelhető el olyan jogellenesség, ami a személyiségét érintetlenül hagyná. Az elszenvedett nem vagyoni hátrány tehát a személyiség életminőségének –értékminőségének– csökkenése. Előfordulhat viszont, hogy a gyakorlatban ez szinte ki sem mutatható.¹⁸

Számos jogtudós kísérelte meg egzaktabb módon megfogalmazni egyrészt a személyiséget, másrészt a személyhez fűződő jogok megsértésével okozott hátrányt. Grossschmid Béni –1898-ban ezzel kapcsolatosan megfogalmazott– gondolatai viszont a mai napig időtállóak: *„Kárnak kár (hátrány) mindenestre az is, ami nem vagyonbeli, vagy legalábbis ez szintén, csak beszéd mód kérdése. Különb is vannak javak, amelyek becseesebbek a vagyonnál, pl. magunk és mieink testi épsége, jóhírneve, lelki nyugalom, köztisztelet, stb., ezt ugyan nem lehet tagadni, mégis mihelyt a kártérítés kirovásába*

¹⁷ NARREN, H. C.-CARMICHAEL L.: *Elements of human psychology*, 1930, Boston,

¹⁸ PETRIK: A nem vagyoni kár megtérítése védelmében, 7.o.

*nem értené bele alattomban a vagyonbeliség korlátját, a törvény tételei elveszítenék határukat. Végelemzésben a kár minden kellemetlenség, és ismét minden bármely kellemetességtől való elesés... Olyan általános kritérium, amely az effélét a törvény által olykor csakugyan jóvátétetni óhajtott nem vagyoni hátrányoktól el tudná választani, még nincsen föltalálva... az ilyenfélének megtérítési egyenértéke is igen-igen nélkülözi az objektív zsinórmértéket.*¹⁹

A szerző a jogintézmény mai napig is aktuális problémáit foglalta össze azzal, hogy az ember személyét érintő sérelmek –amelyek a vagyonnál is „becsesebb javakban estek”– vagyoni mércével nem mérhetőek, és nincs olyan eszköz, amellyel a jóvátétel megtérítésének egyenértéke objektíven meghatározható lenne.

A személyiségi jogok védelme a magánszférát hivatott oltalmazni, amelyről nem csupán a Ptk., de az Alaptörvény, ezenkívül pedig számos más törvény, valamint alacsonyabb szintű jogszabály és nemzetközi egyezmény is rendelkezik.

A személyhez fűződő jogok megsértése esetén alkalmazható szankciórendszer egyaránt tartalmaz objektív és szubjektív jogkövetkezményeket, tehát a szóban forgó szankciók vegyes jellegűek. Objektív szankció esetén az alkalmazhatóságot a jogsértés pusztá ténye megalapozza a jogsértővel szemben, s nincs szükség a felróhatóság (vétkesség) meglétére a jogsértő oldalán, tehát csak a vétkesség kimentésének sikertelensége esetén szabható ki, és a jogsértő a szankciót csak abban az esetben háríthatja el, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható volt. A szubjektív szankciók alkalmazása a jogsértő magatartás felróhatóságának meglététől függ. A szankciók közül egyszerre többet vagy valamennyit is alkalmazni lehet, s mindez kiegészülhet más jogágak szankcióival.²⁰

A korábbi szabályokhoz hasonlóan a szankciók egy része a jogsértés bekövetkezésének minden esetében követelhető. Ezek, a jogsértő személy mentesülésére lehetőséget nem engedő, ötéves elévülési határidőn belül érvényesíthető, szankciók, amelyeket a sértett személy akár külön-külön, akár egymással együtt is érvényesíthet, az új Ptk. 2:51 §-ában kerültek megszövegezésre, amely rendelkezés így szól:

„2:51. § [Felróhatóságtól független szankciók]

(1) Akit személyiségi jogában megsértének, a jogsértés ténye alapján - az elévülési időn belül - az eset körülményeihez képest követelheti

a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását; (deklaratív per)

b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől; (potesztatív per)

¹⁹ GROSSCHMID BÉNI: *Fejezetek Kötelmi jogunk köréből*, 718-719. oldal

²⁰ http://polgarijog.uw.hu/A.9_v.1.0..pdf (2014.08.16.), 19. o.

c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;(erkölcsi rehabilitációs per)

d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;(restitúciós per)

e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint²¹”.

A törvény új megoldást biztosít az objektív szankciók körében azzal, hogy lehetőséget biztosít a sértett számára a jogsértőnél a jogsértéssel előállt vagyoni előny átengedésének követelésére. A személyiségi jogok gyakorlása ugyanis nem egy esetben vagyoni javak forrása is lehet, ezért szükség lehet a jogsértéssel kapcsolatban bekövetkezett vagyoni eltolódás kiküszöbölésére is, amely esetben indokolt a gazdagodás elvonása –a sértett javára–, amelynek legalkalmasabb magánjogi eszköze: a jogalap nélküli gazdagodás, biztosítva ezzel a szabályozás céljának megvalósulását, ugyanis a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazásával az igényérvényesítés jogosultjává a sérelmet szenvedett személy válik.²²

Ide tartozik a kegyeleti jogok megsértésének azon részletszabálya, amely szerint a jogsértő vagy halála esetén bármely örököse, illetve megszűnt jogi személy esetén jogutódja kötelezhető a jogsértéssel – általa – elért vagyoni előny sérelmet szenvedett részére való átengedésére – amely az új Ptk. egyik újdonsága –. *Több örökös egymás közötti viszonyában az elvont vagyoni előnyt úgy kell megosztani, mintha a meghalt személy hagyatékából részesednének.*” Ez kivételt megengedő szabályként jelenik meg, ugyanis a személyiségi jogok alanya – főszabály szerint– csakis élő személy lehet.

Kikerült viszont a szankciók közül a gyakorlatban ritkán alkalmazott „közérdekű bírság” jogintézménye, amelynek oka –amелlett, hogy a bírói gyakorlat csak egészen ritkán alkalmazta–, hogy a közérdekű bírság közhatalmi jellegű szankció, így az nem egyeztethető össze a magánjog szellemével.²³

Továbbra is fennmarad viszont a *sajtó-helyreigazítás azzal a pontosítással, hogy annak szabályait az internet útján közzétett közleményben történő jogsértésre is alkalmazni kell.*”²⁴

Az új kódex szubjektív szankcióként vezeti be a sérelemdíjat, mint a személyiségi jogok megsértésének közvetett kompenzációját.

²¹ 2013. évi V. törvény

²² Indokolás 12.o.

²³ Uo.

²⁴ <http://www.jogiforum.hu/hirek/22791> (2014.08.13.)

2.2.1. A személyiségi jogok védelméből kifolyólag számos élethelyzetet érintő sérelemdíj intézménye, különös tekintettel a személyiségi jogokra, legfőbbképpen az emberi méltóságra

Az új Ptk. az emberi méltóságot helyezi a személyiségi jogok védelmének középpontjába, kifejezve ezzel azt, hogy az emberi méltóság nem egy a személyiségi jogok közül, hanem a legfontosabb személyiségi jog, amiből voltaképpen az összes többi nevesített és külön nem nevesített személyiségi jog is levezethető.²⁵ Az új Ptk 2:42. §-a fogalmazza meg a személyiségi jog védelmét.

Személyiségi jogait mindenki szabadon gyakorolhatja, azonban ennek során mások személyiségi jogaira is tekintettel kell lenni. Az egymás sérelmére gyakorolható személyiségi jogok közül így a kevésbé védelemre szoruló személyiségi jog háttérbe szorul a nagyobb védelmet élvezővel szemben. Az új kódex is kimondja, hogy nem sért azonban személyiségi jogot az a magatartás, amelyhez az érintett maga is hozzájárult, azonban a személyiségi jogok megsértéséhez továbbra is speciális jogkövetkezményeket fűz, amennyiben a jogsérelem már bekövetkezett. Főszabály szerint minden személyiségi jog sérelmét okozó magatartás jogellenes, mégis vannak bizonyos körülmények, amelyek fennállása esetén a jogellenesség kizárt. A törvény kifejezetten nem említi, de nyilvánvalóan kizárt a jogellenesség, ha valaki jogos védelmi helyzetben, ill. szükséghelyzetben sérti meg más személyhez fűződő jogait, továbbá kizárt a jogellenesség jogszabályi engedély alapján is, annak viszont meg kell felelnie az alkotmányossági követelményeknek (célszerűség, arányosság stb.)

Mivel a sérelemdíj a személyiségi jogok teljes körére alkalmazandó, így vitathatatlan, hogy az egyes szellemi alkotások létrehozóit is megilleti, mint ahogy az sem kétséges, hogy az üzleti vagy magántitkaikban, továbbá jó hírnevükben sérelmet szenvedettek is élhetnek e jogintézmény nyújtotta kártérítési lehetőséggel. Személyiségi jogok különösen: a személy hátrányos megkülönböztetésének tilalmához fűződő joga, a becsület és jó hírnév, a személyes adatokhoz való jog, valamint az üzleti titokhoz való jog, ideértve a know-how-t is. Ezen jogok, ha az a védelem jellegével összefér a jogi személyeket is megilletik.²⁶ A jelenlegi szabályozásnak megfelelően a kódexben a sérelemdíj által védett néhány személyiségi jog nevesítésre kerül.

²⁵ <http://gyermekbarat.kormany.hu/a-szemelyisegi-jogok-valtozasai-az-uj-ptk-ban> (2014.08.16.)

²⁶ SZABÓ, KELEMEN ÉS TÁRSA – *Hírlevél az új Polgári Törvénykönyvről* – 1. o.

„2:43. § [Nevesített személyiségi jogok]

A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen

a) az élet, a testi épség és az egészség megsértése;

b) a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése;

c) a személy hátrányos megkülönböztetése;

d) a becsület és a jóhírnév megsértése;

e) a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése (vagyis a titokvédelmi, a személyes adatokat érintő szabályok);

f) a névviseléshez való jog megsértése;

g) a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.”²⁷

A nevesített személyiségi jogokon kívül további személyiségi jogokat is magába foglal. A szabályozás kiegészül továbbá a fogyatékos személyek jogvédelmének, a természet védelméhez és az egészséges környezethez való jog, a magánélet tiszteletben tartásához és a bíróság előtti tisztességes eljáráshoz való jog személyiségvédelmi, valamint az elhunyt személy hozzátartozóit megillető kegyeleti jog szabályaival.

Mivel a fent említett jogok szinte mindegyike előfordulhat a munkajogviszonyban, ráadásul mivel az új Ptk. nem hagyta érintetlenül a munkaviszony szabályait rendező kódexet, a Munka Törvénykönyvét (a továbbiakban: Mt.) sem, a jogintézmény nagyban befolyásolja majd a munkaviszonyban álló személyek életét is. A kódex hatályba lépésével ugyanis az alkalmazotti jogviszony területén a személyiségi jogok általános védelmének jogintézménye váltotta fel. a személyhez fűződő jogokat szabályozó rendelkezéseket. Az Mt. expressis verbis kimondja, hogy *„a munkavállaló és a munkáltató személyiségi jogainak védelmére –ha a törvény másként nem rendelkezik– a Ptk. ide vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.”*

A sérelemdíj a munkáltató és munkavállaló tekintetében ugyanis vica versa működik. Az új szabályozásnak köszönhetően az is lehetségessé vált, hogy egy egyébként a munkajogi szabályok szerint jogszerűnek minősülő cselekmény, a munkaviszony megszüntetése, sérelemdíj követelésére adjon alapot. Tényleg csak említés szinten álljon itt egy példa is: amennyiben a munkáltató nem tudja igazolni, hogy a munkaviszony megszüntetésének valódi oka nem a munkavállaló állapota volt, az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt a munkavállaló sérelemdíjat követelhet, –még hozzá sikerrel– például ha a munkaviszony azonnali hatállyal történő megszüntetésére a próbaidő alatt került sor, ráadásul az elbocsátott munkavállaló éppen várandós volt. Előfordulhat sérelemdíj iránti igény azon

²⁷ 2013. évi V. törvény

munkavállaló részéről is, akit létszámleépítésre alapított felmondással bocsátottak el, amennyiben ő az egyetlen, akit a létszámleépítés érint.²⁸ Természetesen megmaradt az a szabály, hogy a munkavállaló személyiségi joga bizonyos esetekben korlátozható, de ez csak a munkaviszonnyal közvetlenül összefüggő okból valósulhat meg, és csak a cél elérésével arányos módon. Az Mt. egyébként mind az alkalmazott, mind pedig a munkáltató vonatkozásában olyan általános magatartási szabályokat fogalmaz meg, amelyet a jogviszony során mindkét félnek be kell tartania: egy általános zsinórmérték került megfogalmazásra, az adott helyzetben elvárható magatartási szabályok vonatkozásában.²⁹

A vállalkozások körében igen sokszor előfordul az üzleti titok megsértése, de az sem ritka, hogy egy alkalmazott „rossz színben” tüntet fel egy adott céget, ill. annak rossz hírét kelti, azonban az eljárások eddig annyira hosszadalmasnak, bonyolultnak és ezáltal sok esetben szinte reménytelennek tűntek, hogy az érintett vállalkozások inkább nem is kezdtek pereskedni.

Az új kódex a felelősségbiztosítók helyzetének tekintetében is számottevő változásokat hoz majd, ugyanis a felelősségbiztosítások körében a biztosító köteles helytállni a sérelemdíj vonatkozásában a korábban megkötött szerződések esetén, tehát az új Ptk. hatálybalépését követően nem fordulhat elő az az eset, hogy a biztosított fedezet nélkül marad. Ennek az a feltétele, hogy a biztosító helytállási felelőssége a régi Ptk. alapján is álljon fenn.³⁰

Az új Ptk. által bevezetésre került jogintézmény –szemben az eddigi joggyakorlattal, amely alapján, ha a sérelem a közösséget érte, azaz, ha a jogsértés elkövetője általánosságban szidta valamely védett közösséget, nehezen lehetett lépéseket tenni–, lehetővé tette, hogy az a magánszemély vagy közösség, akikkel szemben gyűlöletbeszédet valósítanak meg, sérelemdíjban részesülhessenek. Harminc napon belül ugyanis a közösség bármely tagja jogosult a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségét nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó sérelem esetén bírósághoz fordulni, valamint pert indítani –immár a polgári bíróságon is– még abban az esetben is, ha nem személyében érte a támadás. Talán a gyűlöletbeszéd („kollektív defamáció”) az új Ptk. egyik legneuralgikusabb pontja. Kétségesnek tartom azonban, hogy az új Ptk. hatályba lépését követően az érintettek felhagynak majd a gyűlölködő kijelentésekkel, noha talán

²⁸ <http://www.vg.hu/kozelet/jogi-tanacsado/serelemdij-munkaviszonyban-a-munkajogi-kodex-is-modosult-427686> (2014.08.12.)

²⁹ <http://www.amdm.hu/2014/05/22/az-uj-polgari-torvenykonyv-egeszsegugyi-vonatkozasai/> (2014.08.14.)

³⁰ <http://www.greco.eu/hu/Pages/DisplayNews.aspx?itemID=39&Source=http://www.greco.eu/hu/Pages/News.aspx> (2014.08.13.)

reménykedhetünk abban, hogy szabályozás súlyának köszönhetően számszerűségét illetően talán mégis csökkennek majd az efféle kijelentések.³¹

A kollektív személyiségi jogvédelmet csak bizonyos alapjogok esetében indokolt lehetővé tenni, ellenkező esetben ugyanis a véleménynyilvánítás szabadsága szenvedne sérelmet. Az új Ptk. Indokolása szerint a kollektív személyiségi jogvédelmet korlátok közé kell szorítani, biztosítva ezzel azt, hogy csak a valóban indokolt és kirívó jogsértések kerüljenek szankcionálásra, csak komoly esetben és csak ténylegesen a közösséghez tartozók kapjanak jogvédelmet. Az Indokolás szerint azért szükséges kizárni a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését a pert indító közösségi tag részére, mert az méltánytalan eredményre vezetne, hiszen ebből az előnyből kizárólag a bíróság előtt időben pert indító tagok részesednének.

2.3. A –korábbi– nem vagyoni kártérítés és a jogintézmény problémáira való rávilágítás

A jogalkalmazási nehézségekkel terhelt nem vagyoni kár a kártérítési jog egyik legnehezebben megítélhető, ráadásul talán a legtöbb vitára okot adó jogintézménye volt.

Már az elnevezés is felvetett némi problémát. A nem vagyoni kártérítés, mint fogalom ugyanis nem pontos kifejezés, hiszen a személyiségében megsértett személy pénzbeli (vagyoni) kárpótlást kap a nem vagyoni kárért, ugyanakkor ez az elnevezés nem hagy kétséget afelől, hogy itt alapvetően másról van szó, ezért helyesebb lett volna a „*nem vagyoni kár megtérítése*”-ről beszélni.³²

A nem vagyoni kár intézménye körül forgó fő viták egyike a jogintézmény rendszerbeli elhelyezése, annak problematikája volt. A kialakult álláspontok közül egyik sem volt ellentmondás nélküli, ugyanis mindkettő, mintegy immanens, benne rejlő elemként magában hordozott egyfajta hátrányt. Ennek ellenére az esetleges lehetőségek egyikét sem lehetne megfelelően alátámasztott érvekkel támadni. A jogintézmény személyi jogon belül történő elhelyezése szükségszerűen azzal járna, hogy a felelősségi formát ki kellene emelni a rendszerbeli környezetéből utalva a felelősség feltételeire (felróhatóság, kár, okozati összefüggés, jogellenesség) és a kártérítési szabályokra, ahogy az az új Ptk. által bevezetett sérelemdíj esetében is történt. A nem vagyoni kár intézménye azonban az 1959. évi Ptk. XXX. fejezetében, „A felelősség egyes esetei” alcímében került elhelyezésre. Ez azonban –az ezt ellenzők álláspontja szerint– azzal a hátránnyal jár, hogy *a jogintézménynek a személyhez*

³¹ <http://dev.neki.hu/serelemdij-gyuloletbeszed-itt-az-uj-polgari-torvenykonvy/> (2014.08.14.)

³² PETRIK: A nem vagyoni kár megtérítése védelmében, 6. o.

fűződő jogoktól való rendszerbeli távolsága nem teszi egyértelművé, hogy ez a felelősségi forma e jogok megsértésének a következménye. Ezt támasztotta alá az Alkotmánybíróság is, amikor kimondta, hogy „a nem vagyoni kártérítés jogintézménye a kártérítési jogon belül nem értelmezhető, mert itt nincs vagyoni kár, és ezért nem lehet szó teljes illetőleg nem teljes kártérítésről sem. A jogellenesség alapja ennél fogva nem is a károkozás, hanem a személyhez fűződő jogsértés.”³³

Az 1959. évi IV. törvény két helyen tett említést e jogintézményről, de valójában még az elnevezéssel kapcsolatban sem született közös megállapodás a szabályozási elvek kialakítása során, ugyanis egyszer nem vagyoni kártérítésként, míg máskor nem vagyoni kárpótlásként említette a kódex az intézményt. A Ptk. 355.§ (1) bekezdése ugyanis a nem vagyoni kár, míg a 355.§ (4) bekezdése a kárpótlás megtérítéséről rendelkezik.³⁴

Ezen kívül továbbá: egyfelől a nem vagyoni kár előfeltételei tekintetében is jelentős határozatlanság volt tapasztalható; másfelől pedig még ha a kártérítés minden kétséget kizáróan megítélhető is volt, a kártérítésösszege meghatározását meglehetősen nehéz volt meghatározni. A nem vagyoni kár ugyanis soha nem számítható ki pontosan; itt a károsult személyiségét ért hátrány anyagi jellegű (pénzbeli) kompenzálásáról van szó.³⁵ Ez alapján elmondható, hogy a *"nem vagyoni kár"* egy fogalmi ellentmondás, a sérelem által előidézett hátrány pénzbeli egyenértéke ugyanis nem határozható meg. Ez már Gaius-tól származó *"liberum corpus nullam recipit aestimationem"*³⁶ alapján is megállapítható. A nem vagyoni kár a személyiségi jog megsértése következtében az emberi személyiség testi vagy lelki életminőségének hátrányos megváltozása. A nem vagyoni kár (hátrány) bekövetkezését nemcsak a külvilágban érzékelhető hatás esetén és alapján lehet megállapítani, ugyanis a személyiség súlyos sérelme bekövetkezhet úgy is, hogy a sértett a jogsértést belső hatásként éli meg, anélkül, hogy a környezete arról tudomást szerezne.

„A személyiség életminőségének hátrányos változása kifejeződhet személyiségzavarban, pszichikai fájdalomban, kisebbségi vagy megaláztatottsági érzés kialakulásában, de lelki válságban, ill. a személyiséget körülvevő társadalmi-természeti környezetnek a személyiségre hátrányos megváltozásában.”³⁷ A megküzdés folyamatának időbeliségét is nehéz, de talán inkább lehetetlen megbecsülni.

³³ DR. GUBA ZOLTÁN: *Nem vagyoni kár - a magyar polgári jog mostoha gyermeke*, 2003., 14-15.o.

³⁴ UJVÁRINÉ ANTAL EDIT: *Felelősségtan*, Egyetemi jegyzet 7. kiadás, 2002, Novotni Kiadó, Miskolc, 212.o.

³⁵ GUBA: i.m. 1.o.

³⁶ FÖLDI ANDRÁS: *A másért való felelősség a római jogban*, 2004, Budapest, 160.o.

³⁷ PETRIK: *A személyiség jogi védelme, a sajtó-helyreigazítás*, 208.-209.o.

Ezek alapján elmondható tehát, hogy a nem vagyoni kár az a hátrány, amely a károsultat a személyhez fűződő jogainak sérelme miatt érte. A sérelem a szubjektumban állandósul, és ennek kompenzálására, azaz pénzbeli ellensúlyozására szolgál a nem vagyoni kártérítés, amely kárpótlás mégis hozzájárul a jogtalanul szenvedett sérelem valamilyen szintű enyhítéséhez és bizonyos mérvű helyrehozásához. Azonban csak a jog általános elvei jutnak érvényre...–nem annyira a szigorú jog, mint inkább– a méltányosság elvei szerint...³⁸

Mivel azonban a személyiségi jogsértés okozta hátrány pénzben nem kifejezhető, ezért nem áll rendelkezésre objektív mérce a nem vagyoni kártérítés, mint kompenzáció meghatározásához, ezért a bíróságok mérlegelési lehetősége meglehetősen széleskörű. Tulajdonképpen nincs is még egy olyan jogintézmény a polgári jogban, amely ilyen mértékű szabadságot adna a bírónak a mérlegelésben, ugyanis a pénz nem tud az alapjául szolgáló eszmei sérelem mértékegységévé válni, így az az érték sem határozható meg, amely a kár kiküszöböléséhez vagy legalább a bekövetkezett hátrány csökkentéséhez szükséges.

A személyiség bármilyen mértékben történő megsértése kihatással lehet az embernek akár az egész életére, azonban ezt csak a sérelmet szenvedett személy tudja megélni.

A személyiségi jogot ért sérelem sok esetben a személy belső világát, pszichikai állapotát érinti, és időben is elválik a károkozó magatartástól. Nemcsak a kár nagysága, de maga a személyi kár bekövetkezte is csak becslésen alapul. A jogállamiságból fakadó jogbiztonság elve ettől függetlenül elvárja a kiszámítható jogalkalmazást.³⁹ Annak ellenére, hogy az ilyen hátrány vagyoni mértékkel nem mérhető, a pénzbeli kárpótlás, azaz a vagyoni juttatás ettől függetlenül mégis alkalmassá vált a nem vagyoni sérelem enyhítésére, mintegy elégtétel adására. Méltánytalan lett volna ugyanis a súlyos nem vagyoni hátrányt szenvedő károsultat elzárni a kárpótlástól, ezzel együtt pedig mentesíteni ez alól a kárért felelős személyt csupán azért, mert nem vagyoni kár vagyoni mértékkel nem mérhető.⁴⁰ A jogintézmény ellentmondásait Dr. Lábady Tamás szavai találóan tükrözik: „(...) a bíróra hárul annak becslése, ami becsülhetetlen, és annak jóvátétele, ami helyrehozhatatlan.”⁴¹ Ennek ellenére a bírói gyakorlat szerencsére a nem vagyoni kár megtérítésével kapcsolatban bölcs és méltányos, elvileg sem kifogásolható gyakorlatot alakított ki, amin bár lehetett volna javítani, nem biztos, hogy a helyes megoldás a jogintézmény megszüntetése lett volna előlről kezdve mindent, még ha vitathatatlan is az a tény, hogy az 1977-es novelláris módosítás már nem

³⁸ BOYTHA: i.m. 4. o.

³⁹ 1/2013. PK vélemény, 2.o.

⁴⁰ A Legfelsőbb Bíróság 16. sz. irányelve

⁴¹ DR. LÁBADY TAMÁS: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata*, 1992, ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest

elegendő. Ez a szabályozás már sem tartalmi, sem szerkezeti vonatkozásban nem volt kielégítő, a személyiségi jogok védelmének néhány kulcsterületét pedig csak hiányosan szabályozta. Bár szükségessé vált egy új Ptk. megalkotása, a szabályozási koncepció kielégítőnek volt tekinthető, változtatást csak a nem vagyoni kár intézményére vonatkozó gyakorlatilag hiányzó rendelkezések igényeltek volna. Az immateriális kártérítés olyan jogintézménye a magyar polgári jognak, amelyet nem lett volna szabad törvényileg mellőzni pusztán szabályozási problémák miatt. A korábbi szabályozással kapcsolatban a legalapvetőbb probléma az volt, hogy a személyhez fűződő jogok a régi Ptk-ban szinte csak felsorolásszerűen szerepeltek, és nem volt rögzítve egy olyan általános, szubszidiárius alapjog, amelyhez a jogalkalmazó bármikor visszanyúlhatott volna, ha az életbeli tényállás egyik nevesített személyiségi jognak sem volt megfeleltethető. Ezért merült fel az az igény, hogy az új Ptk.-ban indokolt lenne biztosítani az általános személyiségi jog konkrét védelmét.⁴²

A sérelemdíj bevezetésének pozitívuma az, hogy a személyhez fűződő jogaiban megsértett félnek nem kell tovább aggódnia az igényérvényesítés kilátástalansága miatt. Erre Magyarország EU-hoz való csatlakozása miatt is szükség volt, hiszen a magyar jogrendszernek is meg kell felelnie a követelményeknek, az EU-ban pedig személyhez fűződő jogok védelme kiemelt szerepet tölt be.

A Ptk. változtatásának az volt a célja, hogy elkerülhetővé váljanak a nem vagyoni kártérítés fogalmi ellentmondásai, valamint az intézményhez kapcsolódó bírói gyakorlat bizonytalanságai is. A fogalmi ellentmondás gyökere az volt, hogy a magánjogban a kár mindig pénzben kifejezhető, általában összecszerűen is kimutatható vagyoni hátrányt jelent. A nem vagyoni sérelem viszont vagyoniilag nem kifejezhető, ezért összecszerűen sem határozható meg, ergo nem is lehet kiegyenlíteni, ezért fogalmi ellentmondás nem vagyoni kárról és nem vagyoni kártérítésről beszélni. Bár a nem vagyoni sérelem ellensúlyozása pénzben történik, nem nevezhető kártérítésnek. Ez az alapvető fogalmi tisztázatlanság a bírói gyakorlatban is tükröződött: a bíróságok csak ellentmondásokat vállalva voltak képesek a személyhez fűződő jogok megsértésének orvoslását az alapvetően vagyoni jellegű kártérítés keretei között biztosítani. *„A bírói gyakorlat ellentmondásossága különösen abban mutatkozott meg, hogy a bíróságok mennyiben követelték meg a nem vagyoni kártérítésre kötelezés feltételeként a kívül világ számára is felismerhető hátrány bizonyítottságát.”*

⁴² GUBA: 67-68.o., 73-74.o.

Az új Ptk. az ellentmondások kiküszöbölése érdekében jórészt a kártérítés szabályaitól elválasztva kívánja megoldani „a személyiségi jogsértések nem vagyoni következményeinek pénzbeli elégtétellel való szankcionálását”, kiemelve az intézményt a kártérítési szabályok közül. Az új kódex a sérelemdíjat alapvetően a személyiségi jogok védelmének intézményeként kezeli, tehát a személyiségi jogok sajátosságaihoz igazítva biztosítja e jogok megsértésével okozott következmények pénzben történő ellensúlyozását.⁴³

A nem vagyoni kártérítés intézménye egészen az új Ptk. hatályba lépéséig életben maradt, és a bíróságok mindeddig –mintegy több, mint 40 éven keresztül– alkalmazták, és a sérelemdíj bevezetése előtti jogsérelmek elbírálására még alkalmazzák is, és mivel személyiséget ért sérelem a külvilág számára sokszor nem érzékelhető, tartóssága pedig csupán csak megbecsülhető, a kárpótlás mértékéhez szükséges szempontokat, tehát gyakorlatilag a jogintézmény alkalmazásának elveit a bíróságok alakították ki. Azonban a jogintézményre vonatkozó bírói gyakorlat –a hosszú éveken át tartó szabályozási hiányosságok miatt– nem volt egységes. A szabályozási hiányosságok miatt azonban előfordult, hogy azonos, vagy hasonló tényállások esetén a különböző bírói tanácsok egymásnak teljesen ellentmondó döntéseket hoztak. Ez nem is meglepő, hiszen az új Ptk. hatályba lépését megelőzően a régi Ptk. (355. § (1) bekezdés) –a 34/1992. (VI.1.) AB határozata nyomán– mindössze annyit tartalmazott, hogy „a kárért felelős személy köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát.” Lényegében ide tartozott minden, a legszélesebb értelemben vett személyi jogsértés során bekövetkezett kár. Tulajdonképpen keretszabállynak tekinthetjük a nem vagyoni kártérítésre vonatkozó törvényi rendelkezéseket, ugyanis a vonatkozó paragrafusok nem határozták meg a jogintézmény alkalmazásának feltételeit és fogalmi meghatározást sem adtak, továbbá még csak nem is utaltak a kártérítés összegszerűségére sem. *A nem vagyoni kárt a magyar polgári jogban mindössze a létező kárfajták egyikeként deklarálják.* Dr. Lábady Tamás megfogalmazása szerint a 355.§-ban szereplő, „a nem vagyoni kár intézményére való utalás az absztrakció olyan fokán áll, hogy annál elvontabb törvényi szabályozás már nem képzelhető el.”⁴⁴

Sajnos az éveken keresztül fennálló hiányosságok miatt a bíróságok bizonyos esetekben figyelmen kívül hagyták az alapvető jogalkalmazási elveket, és a hatályon kívül helyezett 354.§-hoz, illetve a 16. számú irányelv szabályozásához nyúltak vissza annak ellenére, hogy a „hatályon kívül helyezett rendelkezésekre tartalmilag sem lehet jogszerűen hivatkozni”. Ezen kívül továbbá azért is problémás ezek alkalmazása, mert e szabályok nemcsak

⁴³ Magyarázat, 24. o.

⁴⁴ GUBA: i.m. 66. o.

hatálytalanok, hanem „az Alkotmánybíróság álláspontja szerint alkotmányellenesek is, márpedig az ezen az alapon megsemmisített jogszabályt a bírói gyakorlat sem tarthat életben”.⁴⁵

A személyiségvédelem minőségének egyik lényegi jellemzője, hogy a nem vagyoni kárért való felelősség a személyiségi jogok megsértésének általános és feltétlen jogkövetkezménye-e, vagy reprezentatív jellegű jogintézmény.

„A jogintézmény reprezentatív jellege abban megnyilvánulhat, hogy

- a) nem vagyoni kárpótlás csak meghatározott személyiségi jogok megsértésekor igényelhető;
- b) méltányossági klauzula beiktatásával csak meghatározott – az uralkodó közfelfogás szerint bizonyos értékszintet elért – személyiségek tarthatnak igényt nem vagyoni kárpótlásra (az érintetlen nő, az elismert üzletember, művész stb.);
- c) meghatározott súlyú jogsértés válthat ki ilyen jogkövetkezményt.

A Ptk. előtti magyar magánjog az a) és b) megoldást együtt alkalmazta, azonban az 1977. évi Novella a c) megoldást választotta meghatározott többletkövetkezmény feltételének bekövetkeztéhez kötve a felelősséget, nevezetesen ahhoz, hogy a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezítse, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja. E megoldásokon túljutva az új Ptk. hatályba lépését megelőzően az volt követelmény, hogy a nem vagyoni kárpótlás a személyiségvédelem általános és feltétlen eszköze legyen. *A személyiségi jog személyhez kötöttsége ugyanis nem terjedhet addig, hogy a személy minősége határozza meg a jog minőségét is.*⁴⁶

A nem vagyoni kártérítés esetén a kár természetben való megtérítése nem volt lehetséges, a kárt ennek következtében pénzben kellett megtéríteni.

A –sérelemdíjjal ellentétben– nem vagyoni kártérítés esetén járadékot is meg lehetett állapítani kártérítésként akkor, ha a kártérítés a károsultnak vagy vele szemben tartásra jogosult hozzátartozójának tartását, illetőleg tartásának kiegészítését hivatott szolgálni.

⁴⁵ Előterjesztés „a nem vagyoni kártérítés a polgári és a munkaügyi perekben” tárgyú, a Baranya Megyei Bíróság Polgári- és Közigazgatási Kollégiumának 2000. november 17-én megtartott kollégiumi ülésére, in *Bírósági Döntések Tára*, 2001/2. szám, 9. o.

⁴⁶ PETRIK

2.3.1. A nem vagyoni kártérítés megítélése a Legfelsőbb Bíróság 16. sz. irányelvének tükrében

Az 1977-es novella tette lehetővé a polgári jog alanyai számára a személyhez fűződő jogok sérelme esetén okozott hátrány pénzbeli megtérítését, azaz kompenzációját. Azzal, hogy a Novella tartalmazta a nem vagyoni kár megtérítésének szabályait, a jogintézmény az általános személyiségvédelem eszközévé vált.

A Ptk. 354. §-a szerint – amelyet az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) határozatával alkotmányellenességre hivatkozva megsemmisített, a károkozó csak akkor (volt) köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha „*a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja.*”

Ezt azonban sem a törvény, sem a miniszteri indoklás nem határozta meg. Az így kialakult jogbizonytalanság megszüntetését megcélózva adta ki a Legfelsőbb Bíróság –1981-ben– a 16. sz. Irányelvét, amely bírói gyakorlatot, a jogértelmezést egészen hatályon kívül helyezéséig alakította (sőt, azt követően is). A kérdés azzal kapcsolatban merült fel, hogy az élet tartós vagy súlyos megnehezülésére vonatkozó tételes szabályt egymástól függetlenül "elkülönülten", vagy éppen ellenkezőleg, konjunktív feltételként kell értelmezni.⁴⁷

A Legfelsőbb Bíróság 16.sz. Irányelve szerint a "tartósság" és a "súlyosság" csakis egymással szoros összefüggésben értelmezhető. A súlyos megnehezülés megállapításának a tartósság is feltétele, így az irányelv –eredeti céljától eltérően– később még inkább megnehezítette a jogaiban sértett személyek jogérvényesítését, ugyanis a 354.§-ban meghatározott feltételeket konjunktív feltételként értelmezte, tehát e szerint a szabályokat megszorítóan kell(ett) értelmezni.⁴⁸ „*A társadalmi életben való részvétel, vagy egyébként is az élet megnehezülése tartós állapot, ezért megállapításának valójában a tartósság is feltétele.*”⁴⁹

A mérlegelés során figyelembe kellett venni minden olyan tényezőt, amely akadályozta vagy nehezebbé tette az életvitelt, a mindennapos élettevékenységet, továbbá a társadalmi életbe való bekapcsolódást, valamint az abban való részvételt. E tényezők kimerítő felsorolása lehetetlen, hiszen az életviszonyok alakulása változatos és egyedi helyzeteket idézhet elő.

Az irányelv szerint nem vagyoni kártérítés igénylésére leginkább a testi sérülések és az egészségkárosodások adtak alapot. Az egész életre vagy legalábbis hosszú időre kiható, tehát tartósan fennálló súlyos hátrány (pl. végtag elvesztése, maradandó érzékszervi károsodás,

⁴⁷ UJVÁRINÉ: i.m. 220. o.

⁴⁸ GUBA: i.m. 6. o.

⁴⁹ Bírósági Döntések Tára, 2001/2. szám 6. oldal

bénulás, stb.) különösen indokolhatta a kárért felelős személynek a nem vagyoni kár megtérítésére való kötelezését, amelyben jelentős szerepet játszott, hogy a károkozás következtében mennyire szűkülnek be a károsult lehetőségei. Figyelemmel kellett lenni azonban a károsult *korára, egyéniségére, valamint igényeire, hajlamaira és korábbi életvitelére is*. Ebből következően megállapítható, hogy önmagában a nem vagyoni kár megtérítése iránt támasztott igény jogszerűségét nem alapozta meg az a tény, hogy az elszenvedett sérülés esetleg fájdalommal járt vagy hosszabb orvosi kezelést igényelt. Egyébként az életkörülmények kedvező alakulása nagymértékben csökkenthette a nem vagyoni hátrány súlyát, így annak összegét is. A nem vagyoni kár megtérítésének rendeltetése ugyanis az volt, hogy lehetővé tegye a károsult számára a nem vagyoni sérelemből eredő nehézségek, ill. az okozott hátrányok leküzdését, valamint elvesztett lehetőségeinek pótlását a körülményekhez képest.

A Legfelsőbb Bíróság 21. sz. Irányelve azzal az indokolással helyezte hatályon kívül a 16. sz. irányelvet, hogy az elsősorban a testi sérülést és egészségromlást eredményező károkozások esetén támasztott igényekkel foglalkozott, de nyelvtani értelmezéssel megszorította a törvény rendelkezését, s kevésbé jutott jelentőséghez a személyiségi jogok védelme.

2.3.2. A Ptk. 354. §-át hatályon kívül helyező 34/1992. (VI.1.) AB határozat és ennek során bekövetkezett változások

A nem vagyoni kártérítés szabályozásában jelentős állomást jelentett az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI.1.) AB határozata.

Annak ellenére ugyanis, hogy több kollégiumi állásfoglalás is tárgyalta, a régi Ptk. 354. §-a nem vagyoni kár címszó alatt, az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) határozatának következményeként már 1993. óta teljesen üresen állt.

Az alkotmányellenességre hivatkozott részbeni megsemmisítés folytán a 354.§ a következő szöveggel marad hatályban: *"A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát."*

A „klasszikus” értelemben vett kár azonban kifejezetten vagyoni jellegű, pénzben kifejezhető vagyoni hátrány, mely összecszerűségében meghatározható, ezért a nem vagyoni kár fogalma jogdogmatikailag nehezen kezelhető.⁵⁰ (Lásd: 2.3. fejezet.)

⁵⁰ MARTON GÉZA - *Magyar Magánjog* 3. - 395. old.

Az Alkotmánybíróság megfogalmazása szerint „a nem vagyoni károk vagyoni mércével mérhetetlenek, így a polgári jogi védelem módja a sérelemhez képest valójában inadequat. A nem vagyoni kártérítés funkciója az, hogy az elszenvedett sérelem hozzávetőleges kiegyensúlyozásáról olyan vagyoni szolgáltatás nyújtásával gondoskodjon, amely az elszenvedett sérelemért körülbelül egyenértékű másnemű előnyt nyújt.”⁵¹

Indokolásában az Alkotmánybíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a nem vagyoni kártérítés az általános személyiségvédelem eszköze, ugyanis az a személyiséget és a személyiségi értékeket oltalmazza, s a személyiség védelmét szolgálja; tehát a jogintézményében a jogellenes cselekményért való felelősség személyiségi jogokért való helytállást jelent.

Az alkotmánybíróági normakontroll kérelmezésének okai a következők voltak:

1. A Ptk. 339. § 1. bekezdése szerint, „aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni, kivéve, ha úgy járt el, ahogy az, az adott helyzetben általában elvárható.” Ez egy olyan általános jogelv, amely nem tesz különbséget vagyoni, illetve nem vagyoni kár között. Ebből következően, aki másnak nem vagyoni kárt okoz, minden további feltétel bizonyítása nélkül kártérítésre kötelezhető; ennek ellenére azonban az Alkotmánybíróági határozat meghozatala előtt a Ptk. 354.§-a többletfeltételeket határozott meg a nem vagyoni kárral kapcsolatban: ahhoz, hogy a károsult nem vagyoni kártérítést követelhessen, bizonyítania kellett, hogy a károkozás a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan, súlyosan megnehezítette. E kritérium azonban, mint a nem vagyoni kártérítés alapjakénti feltétel önkényes határvonal. Mivel a nem vagyoni kártérítés a személyiség megsértését hivatott szankcionálni, e kritériumok a személyiségvédelem alkalmatlan és szükségtelen korlátai. Ha ugyanis a polgári jog elismeri a nem vagyoni kártérítést a személyiségvédelem eszközeként, az nem köthető olyan külső feltételekhez, amelyek szükségtelenek és önkényesek.

2. A vizsgált szakasz a jogi személyekre további mércét állított fel: A károkozó csak akkor volt köteles megtéríteni a kárt, ha a károkozás a jogi személy gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolta. Ez a szabályozás Dr. Guba Zoltán véleménye szerint már önmagában is ellentmondott a Ptk. 75.§ 2.)-nek, amely szerint a személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat –ha a védelem jellegénél fogva ez lehetséges volt– a jogi személyekre is alkalmazni kellett volna.⁵²

⁵¹ 34/1992. (IV. 1) AB határozat

⁵² GUBA: i.m. 8.-9. o.

Az indítványozó nézete szerint a nem vagyoni kártérítés jogvédelmi eszköz, ezért nem lenne szabad, hogy a kártérítési igény érvényesítésének szigorúbb feltételei legyenek nem vagyoni személyiségi érdeksérelemnél, mint a vagyoni károsodásnál. A jogalkotó által felállított feltételek tehát a személyiségvédelemnek "alkalmatlan kritériumai és szükségtelen korlátai". Az indítványozó arra is rámutatott, hogy a jogegyenlőség alkotmányos elvével szintén ellentétben áll a szabályozás, hiszen a gazdasági forgalomban részt nem vevő jogi személyeket teljesen elzárja nem vagyoni kárigényük érvényesítésétől. Ezzel a kártérítés követelhetőségét differenciálja, méghozzá a jogsértés következményei szerint, azaz csak a jogsértés hatása szerint részesíti vagyoni védelemben a személyek személyhez fűződő jogait, súlyosabb esetekre korlátozva a nem vagyoni kártérítést. Ez a személyek közötti egyéb helyzet szerinti diszkriminációt valósít meg.

„Azzal, hogy a támadott törvény a társadalmi életben való részvétel vagy egyébként az élet tartós vagy súlyos megnehezítését alkalmazhatósági feltételként írja elő, a sérelmet szenvedett személy testét, egészségét, illetőleg a testi épséghez, egészséghez való alkotmányos jogait nagyobb védelem alá helyezi, mint magát a tulajdonképpeni személyiséget. Ez a törvényi megkülönböztetés az alapjogok védelmét tekintve is különbségtételhez vezet.”⁵³

Az alkotmányellenesség másik aspektusa a jogi személyek közötti különbségtételben nyilvánul meg. Az alanyok közötti diszkriminatív megkülönböztetést jelent, ezért alkotmányellenes az a szabályozás, amely csak a gazdasági forgalomban részt vevő jogi személyekre vonatkozóan ismeri el a nem vagyoni kárt, ezzel ugyanis a gazdasági forgalomban részt nem vevő jogi személyeket kizárják a nem vagyoni kárból.

A jognak a diszkrimináció tilalmából következően mindenkit egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, vagyis az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell meghatározni a jogosultságok és a kedvezmények elosztásának szempontjait. A diszkrimináció tilalma folytán a magánszemélyekre és jogi személyekre nézve is egyenlőségnek kell fennállnia.

A 354.§-sal kapcsolatos vitát Lábady Tamás foglalta össze: a polgári jogban minden személyiségi jogsértés jogellenes, mert a polgári jog általánosságban mindenkit kötelez arra, hogy a személyhez fűződő jogokat tiszteletben tartsa.”⁵⁴

⁵³ 34/1992. (IV. 1.) AB határozat

⁵⁴ LÁBADY: i.m. 30-31.o

3. A sérelemdíj és a nem vagyoni kártérítés összehasonlítása a 1/2013 (VI.17.) PK vélemény tükrében⁵⁵

A két jogintézménnyel kapcsolatosan felmerülő kérdések jelentőségénél fogva a Fővárosi Ítélőtábla Polgári Kollégiuma is foglalkozott az ügygel. A Fővárosi Ítélőtábla Polgári Kollégiuma 1/2013. (VI. 17.) számú határozatával elfogadott kollégiumi véleménye a nem vagyoni kártérítés és a sérelemdíj megtérítése iránti követelések elbírálásának a polgári perben felmerülő egyes kérdéseivel foglalatoskodik, amely az alábbiakban kerül ismertetésre:

Mindkét jogintézménnyel szemben követelmény az alanyi jog védelme, és az, hogy egyúttal a jogsértőket is visszatartsa a sérelmet okozó magatartástól. Ennek érdekében a regresszív cél, azaz marasztalás összegének meghatározása során tekintettel kell lenni egyrészt arra, hogy a megsértett jogok között nem lehet különbséget tenni; másrészt pedig a pénzbeli marasztalás társadalmilag elismert kompenzációs céljára is: arra, hogy a megítélt összeg valóságos elégtételt nyújtson a személyiségi jogsértéssel okozott hátrány, sérelem kielégítésére, ugyanakkor az a jogsértés szankcionálására is alkalmas legyen.

E célok figyelembevétele a körülmények mérlegelésére széles körben ad lehetőséget, mert a teljes körű jóvátétel nem korlátozódik a jogsértéssel okozott, igazolt hátrány vagyoni ellensúlyozására.

Tudvalevő, hogy a személyiségi jogok –a törvény eltérő rendelkezése hiányában– kizárólag személyesen érvényesíthetők.

A személyiségi jogok védelmének hatálya az emberi létezésből eredő bármely jogra kiterjed, és alapvető sajátossága –ahogy a személyhez fűződő jogoknak is–, hogy azok abszolút szerkezetűek, továbbá minden embert korlátozás nélkül megilletnek, tehát mindenki köteles azokat tiszteletben tartani. Az emberi méltóságból fakadó és a személyiség különböző aspektusaihoz kapcsolódó jogok a személyiség sokszínűsége folytán teljes körűen nem nevesíthetők, ezért a személyhez fűződő jogok sem kategorizálhatóak.

A nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj megfizetése iránt indított perek során keresetlevélben kell előadni a kereset ténybeli alapját. Ez a korábbi, már nem hatályos Ptk. (84.§ (1) e, és 339.§(1)) rendelkezéseinek megfelelően a nem vagyoni károkozás leírását jelentette, tehát feltételezte valamely személyhez fűződő jogot sértő (jogellenes) magatartás tanúsítását, ezen kívül pedig még az ezzel okozati összefüggésben keletkezett nem vagyoni hátrányt és a kettő közti okozati összefüggés fennállását is. A keresetlevélben tehát ezen tényállási elemeket kell előadni azok bizonyítékaival együtt.

⁵⁵ 1/2013. (VI.17.) PK vélemény

Az új Ptk. ezzel szemben önmagában a személyiségi jogot sértő magatartást minősíti kötelemlketkeztető ténynek, ugyanis (a 6:2. § (1) és a 2:52. § (1) és (2) bekezdésének) rendelkezéseiből az következik, hogy a jogalkotó a sérelemdíjat leválasztotta a kárfogalomról. A sérelem bekövetkeztét tehát a jogalkotó a jogsértés megvalósulásával vélelmezi, ezért azt bizonyítani nem kell. A sérelmet szenvedett személy tehát marasztalási keresettel érvényesíthet jogot, amelynek ténybeli alapja a személyiségi jog megsértése Ebből kifolyólag azt a messzemenő következtetést vonhatjuk le, hogy kizárólag e személyiségi jogot sértő magatartás rögzítése, előadása szükséges a per indításához. A releváns körülmények bizonyítása a sérelemdíj mértéke tekintetében a felperest terheli. Fontos megjelölni a megsértett –személyhez fűződő– jogot is, az olyan esetek kivételével, amikor ennek mibenléte az előadott tényekből egyértelműen megállapítható. A felperes köteles bizonyítani, hogy a kereseti tényelőadás szerinti sérelmet okozó magatartás valóban megvalósítja a személyiségi jogsértést, és azt is, hogy azt az alperesként megjelölt személy követte el.

A személyiségi jog megsértésétől meg kell különböztetni –az ennek a szintjét el nem érő– szubjektív érzéseken alapuló érdeksérelmeket, azaz a tulajdonképpeni értelemben vett eszmei sérelmeket, amelyekre nem kötelező –és nem is szükséges, ugyanakkor lehetséges– utalni a jogérvényesítés alapjául szolgáló kereset ténybeli alapja körében. Ez azt jelenti, hogy az igényt érvényesítő felperes bizonyíthatja a jogsértés rá és környezetére gyakorolt hatását vagy más olyan, akár szubjektív elemeket, amelyek a sérelemdíj mértéke tekintetében jelentőséggel is bírhatnak. Ez utóbbi elmaradása esetén azonban a személyiségi jogsértés megjelölésével ellátott keresetlevél nem szorul hiánypótlásra. A régi Ptk. alapján viszont a személyiségi jogsértéssel okozati összefüggésben keletkezett nem vagyoni sérelem vagy hátrány is bizonyítandó tény volt. A keresetlevél kötelező tartalmi elemeként meg kell jelölni az érvényesíteni kívánt jogot, amely a régi Ptk. alapján a nem vagyoni jellegű, de pénzben meghatározott összegű kártérítés teljesítésének követeléséhez való jogot jelentette.

Az igényt érvényesítő félnek a jogsértést –már a keresetlevélben úgy kell előadnia, hogy abból a megsértett jog személyhez fűződő kapcsolata kitűnjön. A keresetlevél további elengedhetetlen kelléke a bíróság döntésére irányuló határozott kérelem, ami –akár nem vagyoni kártérítésről, akár sérelemdíjról van szó– csak marasztalásra irányulhat, amelynek feltétele, hogy az érvényesíteni kívánt követelés lejárt, vagyis esedékes legyen. A kártérítési jogviszonynál a kötelmet keletkeztető tény a károkozás, a nem vagyoni kártérítés pedig a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes. A nem vagyoni kártérítés, illetve a sérelemdíj követeléséhez való jogérvényesítés időelőttiége azonban értelemszerűen kizárt, tehát perakadálnak minősül.

A nem vagyoni kárért felelős személy helyzetére a késedelmes kötelezettre irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmazni a szerződés teljesítése során, ezért a károsult –mint a késedelmes teljesítés jogosultja– követelheti a nem vagyoni kártérítés teljesítését (1959. évi Ptk. 360. § (2) bekezdés, 300. § (1) bekezdés, 355. § (4) bekezdés).

Az új Ptk. szerint a személyiségi jog megsértése miatt keletkező kötelmen alapuló sérelemdíj –mint szolgáltatás teljesítésének– követelésére való jogot (a 2:52. § és a 6:1. § (1) bekezdése) alapozza meg: maga a kötelelem ugyanis nem más, mint kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére.

A nem vagyoni kártérítés a nem vagyoni kár bekövetkeztével, a sérelemdíj pedig a személyiségi jog megsértésével válik esedékessé; vagyis a kötelemkövetkeztető tények előadása feltételezi, hogy a követelés lejárt, amelynek érvényesítésére figyelemmel a marasztalásra irányuló kereseti kérelem szolgál.

A sérelemdíj összegének meghatározásakor figyelemmel kell lenni a személyiségi jogok azonos értéket hordozó sajátosságára, valamint arra, hogy a megsértett jogok között nem lehet különbséget tenni.

4. Következmények, várható problémák

Megítélésem szerint nem elhanyagolható -ugyanakkor módfelett nehéz egy olyan jogintézménnyel kapcsolatban, amelyben precedensértékű ítélet eddig nem született– a jövőbeli kilátások és a csupán csak feltételezhető, potenciális problémák feltérképezése – mivel azok még fel sem merültek – csak az előrelátható, valószínűsíthető következményeket manifesztálhatjuk. Az igazat megvallva, nem tartom kétségesnek, hogy amíg bevett gyakorlattá nem válik a sérelemdíj intézménye, vagy legalábbis annyi esettel nem találkozunk a bíróságok, hogy közös nevezőre juthassanak a jogintézményt illetően, addig valójában a végkifejletet illetően csak találgathatunk, azt tulajdonképpen még ún. „balladai homály fedi”.

Ahogy az a törvény szövegéből, és a korábbi fejezetekből is kiderül, a sérelemdíj összegét majd a bíróság állapítja meg mérlegeléssel, különös tekintettel a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, valamint a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására. Bár a sérelmet okozó személy bizonyíthatja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, –álláspontom szerint azonban– a bíróságok ezen kimentési lehetőséget szűk körben fogják csak alkalmazni. Hogy mennyit ér valójában az emberi méltóság forintban kifejezve, az a bíró mérlegelésétől függ. Nem kétséges tehát, hogy a bírói gyakorlat döntő jelentőségű lesz a sérelemdíj működése kapcsán, ugyanis azzal, hogy a sérelemdíj iránti igény befogadásának többé már nem feltétele a bekövetkezett hátrány (kár) bizonyítása, az új Ptk. még hangsúlyosabbá tette a jogalkalmazók szerepét, valamint új fejezetet is nyitott a személyiségi jogok védelmének történetében. Az, hogy a jogalkalmazóknak kell majd megállapítaniuk a sérelemdíj mértékét –úgy gondolom– hatalmas nyomást gyakorol majd rájuk, és roppant nagy felelősséggel jár majd, ez pedig rendkívül nehéz helyzetbe hozhatja majd a bíróságokat. Mint ahogy az már korábban is említésre került, Dr. Lábady Tamás szavai: *„A bíróra hárul annak becslése, ami becsülhetetlen, és annak jóvátétele, ami helyrehozhatatlan.”* tökéletesen tükrözik a bíróságok mérhetetlenül nehéz helyzetét.

Bár meg fogják vizsgálni, hogy a személyhez fűződő jogok megsértése bekövetkezett-e, illetve, a jogsértő magatartása, mulasztása felróható-e, véleményem szerint ugyanakkor pontosan a bizonyítási kötelezettség hiányának következtében számos visszásság kiváltója is lehet az új jogintézmény. Valószínűsíthető ugyanis, hogy a jogalanyok egyre gyakrabban viszik majd bíróság elé az olyan sérelmeiket, melyek –a sérelem bizonyíthatatlanságának okán– korábban a bagatell igény kategóriájába estek volna, ezért további problémát jelenthet, valamint az a tény sem elhanyagolható, hogy a sérelemdíj bevezetése perek sorát hozhatja

magával, ez pedig a parttalan, úgynevezett bagatell ügyletekkel kapcsolatos igényérvényesítések megszorodásához vezethet. Ez különösképpen az egészségügyi rendszerre és a kórházi dolgozókra rakódó –egyébként sem kis súlyú– adminisztratív terhek további elnehezülésével járhat. Annak ellenére, hogy talán mérséklődhetnek a megítélt összegek azokban az esetekben, melyek során pl. a felróhatóság (a „hiba”) csak csekély mértékű a betegnek kárt okozó egészségügyi szolgáltató részéről, kérdéses, hogy valóban változik-e a továbbra is fennmaradó kártérítési igény lehetőségével, s nem csupán két jogcímre: sérelemdíjra és kártérítésre „osztódnak-e” a követelt összegek, miközben nagyságuk nem változik.⁵⁶

Korábban az élet, testi épség, egészség megsértése vagy az egészségügyi adatok nem megfelelő kezelése esetén, illetőleg a hozzátartozó elvesztéséhez kapcsolódóan a családi élethez való jog miatt lehetett kártérítést kérni. Legfőbbképpen tehát akkor, ha valakit kórházi tartózkodásának ideje alatt nem megfelelően látták el vagy orvosi műhiba történt. A sérelemdíj azonban ennél szélesebb körre terjed majd ki. A betegek többsége a hosszú várakozási időt, a türelmetlenséget, a nem megfelelő hangnemet, valamint azt kifogásolja az egészségügyben, hogy a megfelelő bánásmódban való részesülés érdekében az orvosnak és más egészségügyi dolgozóknak paraszolvenciával tartoznak.⁵⁷ Ennek következtében a bíróságokra olyan mennyiségű perek tömkelege érkezik a közeljövőben, amely hátráltathatja majd a bíróságok gyors, ésszerű működését. Ez azzal magyarázható, hogy sokan valószínűleg olyan személyiségi jogok vonatkozásában is benyújtják majd a sérelemdíj iránti igényt, amely korábban kisebb jelentősége – bizonyíthatatlansága – miatt nem került és nem is kerülhetett érvényesítésre. Különösen veszélyes ez akkor, ha a társadalom tagjai újabb pénzkereseti lehetőséget látnak majd a sérelemdíj intézményében.

A sérelemdíj a munkavállalók számára is új eszközt jelent arra, hogy –személyiségi jogaiknak sérelmére hivatkozva– igényt érvényesítsenek az illetékes törvényszék előtt –az általuk– sérelmesnek tartott munkáltatói utasításokkal, döntésekkel szemben.

A munkáltató az, akinek ki kell mentenie magát: hogy az általa tett –a munkavállaló által sérelmezett– intézkedés sem az egyenlő bánásmód követelményét, sem a munkavállaló egyéb személyiségi jogát nem sérti.⁵⁸

⁵⁶ http://www.medicalonline.hu/eu_gazdasag/cikk/uj_polgari_torvenykonyv_es_egeszsegugy_1 (2014.08.16.)

⁵⁷ <http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/egyetem/a-serelemdij-miatt-a-pte-klinikain-es-a-korhazakban-tobb-perre-es-adminisztracios-teherre-keszulnek> (2014.08.13.)

⁵⁸ <http://www.vg.hu/kozelet/jogi-tanacsado/serelemdij-munkaviszonyban-a-munkajogi-kodex-is-modosult-427686> (2014.08.12.)

Dr. Bilonka Béla –vezető jogtanácsos, a PTE jogi igazgatójának– véleménye szerint a sérelemdíj megfizetése iránt többen indítanak pert a közeljövőben, mint nem vagyoni kártérítés iránt a közelmúltban. Megítélése szerint ennek oka elsősorban az, hogy sokan arra számítanak, hogy amíg egységes jogalkalmazói bírói gyakorlat nem alakul ki a sérelemdíj alkalmazásával kapcsolatban, addig a bíróságok inkább megengedő módon ítélnének és járnak majd el, nem pedig a sérelemdíj és a nem vagyoni kártérítés közötti jogelméleti, dogmatikai és tételes jogi szabályozási különbség az oka. Ebből az következik, hogy a legtöbben arra számíthatnak, hogy olyan sérelmekre hivatkozva is megítélnek majd részükre valamekkora sérelemdíjat, amelyekre a nem vagyoni kártérítés körében kialakult ítélkezési gyakorlat alapján esélye sem volt a felperesnek. Elmondása szerint nyilvánvalóan *"nem a személyiségi jogok megsértését eredményező magatartások száma növekszik a közeljövőben- azok előfordulása inkább csökken-, hanem az igényérvényesítési próbálkozások megszorodása várható"*.⁵⁹

Az új Ptk bevezetésével összefüggésben, a személyiségi jogi jogsértésekre bevezetett speciális szankcióval, a sérelemdíjjal való összhang megteremtése érdekében a Pp. módosítása is elengedhetlenné vált. Az a fél ugyanis, akinek a bíróság előtti eljárás tisztességes lefolytatásához való jogát az eljáró bíróság megsértette, objektív szankciót nem követelhet, azonban –feltéve, hogy a sérelem a jogorvoslati eljárásban nem orvosolható– sérelemdíjra és kártérítésre igényt tarthat. Nonszensznek tartom, hogy –soron kívüli eljárásban és a szerződésen kívüli károkozásért való felelősség szabályai szerint– sérelemdíj és –ha az említett jogai megsértésével okozati összefüggésben kára merült fel– vagyoni kártérítés is követelhető a fél a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogának a bíróság általi megsértése esetén. Ami pedig számomra a legmegdöbbentőbb, az az, hogy a sérelemdíj, illetve a kártérítés megítélését az sem zárja ki, ha az okozott jogsértés közvetlenül nem volt felróható a bíróság nevében eljáró személynek, tehát jelen esetben tulajdonképpen egy speciális, felróhatóságtól független szankcióról van szó. Véleményem szerint ez rendkívül nehéz helyzetbe hozza a bíróságokat, számomra szinte elképzelhetetlen nyomás alá helyezve az ítéletet meghozó jogalkalmazói kört.⁶⁰

Maga a sérelemdíj elnevezés is problémát jelenthet, Dr. Petrik Ferenc véleménye szerint ez ugyanis félrevezető lehet. Ennek oka, hogy maga a sérelem lehet vagyoni is, –

⁵⁹ <http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/egyetem/a-serelemdij-miatt-a-pte-klinikain-es-a-korhazakban-tobb-perre-es-adminisztracios-teherre-keszulnek> (2014.08.13.)

⁶⁰ <http://ptk2013.hu/szakcikkek/sarine-simko-agnes-a-ptk-salata-ii/2660> (2014.08.14.)

mellesleg a sérelemdíj szóösszetétel több, mint száz éve nem fordul elő a magyar tételes jogban, (amely megítélésem szerint szintén visszalépést jelent), amikor is e kifejezés büntető perrendtartásban az ártatlanul elítélteknek járó kompenzációt jelentette— így a pontos kifejezés a nem vagyoni sérelem díja lehetne.⁶¹ *"Jogirodalmunkban a nem vagyoni kártérítés "fából vaskarika" fogalma helyett már Marton Géza és Lábady Tamás is használták."*⁶²

A "díj" fogalom viszont ugyancsak megtévesztő lehet, ez ugyanis valamely pozitív cselekedet elismerését fejezi ki, bár ha a fájdalomdíj fogalmából indulunk ki, véleményem szerint logikusnak tűnhet.⁶³

5. Megoldási javaslatok

Megoldási javaslatot találni —úgy vélem— egyáltalán nem könnyű feladat egy még bizonytalan, egységesen alkalmazott bírói gyakorlattal nem rendelkező jogintézménnyel kapcsolatban esetlegesen felmerülő problémákra. Csak az esetleges és várható következmények egyikeként—másikaként beszélhetünk róla. Úgy is mondhatnám, hogy amíg be nem indul a sérelemdíjjal kapcsolatos kérelmekre, követelésekre vonatkozó perlekedési hullám, addig valójában csak a „sötétben tapogatózunk”.

Ahogy arra a korábbi fejezetek során igyekeztem rámutatni, az esetleges problémák kiküszöbölésének előre megjósolható legjárhatóbb útja, és talán —általam legalábbis— a legfontosabbnak vélt módja az úgynevezett bagatell ügyek kiszűrése lenne, bár az egyensúly megtalálása a valóban komoly és az apró-cseprő, pizslicsáré ügyek között nem mindig könnyű feladat, még a bíróságok számára sem. Álláspontom szerint de lege feranda helyes megoldás az lenne, hogy a sérelemdíj követelése iránt indított perekben a bíróságok különbséget tegyenek a személyiségi jog megsértése és —ennek a szintjét el nem érő— szubjektív érzéseken alapuló érdeksérelmek között. Véleményem szerint ugyanakkor ez legalább annyira szükséges, mint amennyi nehézséggel jár; ezzel ugyanis megelőzhető lenne a perlekedési téboly, hiszen ha csak a jogsértést kell bizonyítani, akkor valószínű, hogy többen keresnek majd igazat —mindenki a saját igazát— a bíróság előtt. A kérdéssel, annak jelentőségéből kifolyólag már a Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiuma is foglalkozott.

Azt hiszem, mindannyian egyetérthetünk azzal a megállapítással, hogy meglehetősen jelentős szerep jut majd a törvényszéki bírácoknak a csekély súlyú esetek kijelölésében, mint

⁶¹ PETRIK: i.m. 6. o.

⁶² BOYTHA: i.m. 5. o.

⁶³ PETRIK: A nem vagyoni kár megtérítése védelmében, 6. o.

amilyen például az, ha valaki azért fordul majd a bírósághoz, mert sokat kellett várnia az orvosnál.

Azt azonban, hogy a bíróságok mennyire lesznek leterhelve, továbbá hogy a sérelem sértettre és környezetére gyakorolt hatását mennyire lesz nehéz igazolni, még nem lehet pontosan megmondani, előre látni – ahogy azt sem, mennyire húzódnak majd el a perek, ugyanis a jogintézménynek még nincs bevett gyakorlata. A bíróságok esetleges túlterheltségének következményeként évekig is elhúzódó keresetek ítélethozatalánál megoldás lehet a mediáció is, amely során lényegesen gyorsabb eredményre számíthatnak az igényüket érvényesíteni kívánó jogalanyok, a károsultak pedig jó eséllyel fordulhatnak anyagi ellentételezésért – sikerrel.

5.1. Szimbolikus kártérítés – a francia és az angolszász jogrendszerből

Nem gondolom feltétlenül szerencsésnek a common law, tehát az angolszász jogrendszer megoldásainak „belekeverését” a magyar jogba, ugyanis a kontinentális jogrendszer merőben más, ugyanakkor, ha egy adott nemzet megfelelően tud kezelni egy – a hazai jogrendszerben is – esetlegesen felmerülő problémát, akkor megfontolandó, hogy a jól működő, bevett rendelkezések, szabályok átvétele nem jelentene e számunkra is megoldást a jövőre nézve. Véleményem szerint ugyanis e jogintézménynél kimondottan járható út lenne – a francia és az angolszász jogokban is – ismert szimbolikus kártérítés intézménye, amely a valódi hátrányt ugyan nem okozó, viszont társadalmilag és morálisan is elítélendő jogsértésekhez igen csekély, nominálisan jelentéktelen kártérítési összegek megítélését kapcsolja. Ennek megfelelően talán megoldást jelenthetne a bagatell igények megszorításának megelőzésére és visszaszorítására az a módszer, hogy a bíróságok a sérelemdíjat – bár – megítélnék, azonban *„perköltség alatt határoznák meg az összegét, gazdaságtalanná téve ezzel a bagatell igények bírói útra terelését”* Ez azonban a jogbiztonság követelményéből következően nem minősíthető kellően kiszámíthatónak, ezért a minden bizonnyal megjelenő rossz társadalmi gyakorlat visszaszorítására csak ennek rögzítése jelentene valódi megoldást. Tehát olyan, bizonyos objektivitást magában hordozó megoldásra lenne szükség, amely igazolható is lenne.⁶⁴

⁶⁴ <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/szakma/a-bagatell-igenyek-kiszurese-a-szemelyisegi-jogi-perekben> (2014.08.12.)

6. Nemzetközi kitekintés - Hogyan történik a szabályozás más európai államokban?

A dolgozat komplexitása érdekében elengedhetetlennek tartom a különböző európai államok szabályozására történő nemzetközi kitekintést, amely holisztikusabb képet nyújt a jogintézményről, –annak teljes valójában– ugyanis napjainkra világszerte széles körű bírói gyakorlat bontakozott ki a személyes érdekek jogellenes megsértésének orvoslása céljából.

Az angol-amerikai common law –deliktualis gyakorlatában– a *nem pénzbeli hátrány* (non-pecuniary loss) okozásáért való anyagi felelősségnek régi hagyományai vannak.⁶⁵ Az angol ítélkezési gyakorlat fájdalom, szenvedés és más fizikai hátrány esetében, sőt pszichikai sérülésekért (pl. csalódásért) is elismeri a kártérítési igényt akkor, ha a kötelezett kifejezetten megígért valamilyen élményt, kikapcsolódást vagy lelki nyugalmat (pl. utazási szerződés).⁶⁶

"Nagy-Britanniában az elszenvedett testi sérülések esetén a fájdalomdíj mértékének meghatározása a következő összecszerűségi faktorokat kumulálja:

- *A fájdalom (pain and suffering)*
- *A sérülés következtében elmaradt életöröm (loss of amenities of life)*
- *A várható élettartam megrövidülése (loss of expectation of life)*
- *És egyéb immateriális veszteségek (other material losses)*

A fájdalomdíj mértékének megállapítása során az elszenvedett sérülés terjedelme és fajtája a „fájdalom” faktornál kerül értékelésre, valamint a "fájdalom" faktor foglalja magába a gyógykezelés tartamának, az elszenvedett fájdalom intenzitásának és tartamának, valamint az esetleges tartós károk, károsodások terjedelmének és fajtájának az értékelését. Az „elmaradt életöröm” faktor esetében az alábbiakat vizsgálják: a gazdasági vagy sportolási tevékenység elmaradt lehetőségét, a visszamaradt testi (el)torzulásokat és a partnerválasztási, házasságkötési esélyek csökkenését stb. A „megrövidült élettartam” faktorának elemzése során pedig a sérült életkorát, valamint az elszenvedett sérülés terjedelmét és fajtáját értékelik.⁶⁷

⁶⁵ BOYTHA: i.m. 4. o.

⁶⁶ VÉKÁS: i.m. 334. o.

⁶⁷ GÖRÖG MÁRTA: A fájdalomdíj mértékét befolyásoló körülmények összehasonlító elemzése a német joggyakorlat előtérbe helyezésével, in Jogelméleti Szemle 2001/4. szám, 11.o.

Az osztrák ABGB 1325.§-a objektív körülményként jelöli meg, hogy a sérültet „in den erhobenen Umständen angemessenes Schmerzensgeld” illeti meg.

A törvény nem határozza meg a fájdalomdíj mértékét befolyásoló, annak kialakításában támpontot adó körülményeket. Ennek kidolgozását a bírói gyakorlat objektív kritériumok alapján próbál tartalommal kitölteni, valamint megközelítően azonos fájdalomdíj összegeket megítélni. A mérték meghatározását mindig az egyedi eset szubjektív-konkrét körülményei határozzák meg elsősorban.

Az osztrák joggyakorlat korábbi álláspontja alapján kizárólag testi sérelmek bekövetkezte esetén volt igazolható. A károsult fájdalomdíj igénye lelki sérelmek „mérhetetlensége” miatt elutasításra került; azonban később elvetették ezt a felfogást tekintettel arra, hogy a testi fájdalmak sem „mérhetőek”, ráadásul azok mindenkinél eltérőek lehetnek.

A károkozó felróható magatartásának súlyát és a jogviszonyban résztvevő felek szociális helyzetét a fájdalomdíj mértékének kialakítása során a jogalkalmazók figyelmen kívül hagyják („Schmerzensgeldneutral”). A joggyakorlatban a fájdalomdíj mértékének megállapítása során többnyire a fájdalom tartamára, periódusára tekintettel kialakult „becslésekből” indulnak ki.⁶⁸

A görög Polgári Törvénykönyv 932. §-a szerint –amely nem tartalmazza a védelemben részesítendő és részesített jogtárgyak kizárólagos katalógusát –az egészségében sérelmet szenvedett károsult az elszenvedett morális kára következtében egy méltányos összegű kártalanításra tarthat igényt függetlenül a vagyoni kárigényének érvényesítésétől. A kártalanítás megállapításakor – a miattuk fellépő morális károk okán – értékelésre kerülnek a visszamaradó tartós károsodások, illetőleg az eltorzulásból eredő károk is.⁶⁹

„A svájci Obligationenrecht 49. cikke alapján „Akit személyes viszonyaiban megsértenek, felróhatóság esetén a kár megtérítésére tarthat igényt és, ahol ezt a sérelem és a felróhatóság súlya indokolja, pénzösszeg teljesítését igényelheti mint elégtételt. Az ilyen teljesítés helyett vagy mellett a bíró az elégtétel más módját is jónak láthatja”⁷⁰

A Genugtuung a kárfelelősségi jog egy részeként értelmezhető, amelyre vonatkozó igény lényegében ugyanazokat az előfeltételeket kívánja meg, mint a kártérítési igény. Ebben az esetben egy nem kiszámítható, ezáltal pontosan meg nem állapítható kiegyenlítésről van szó,

⁶⁸ GÖRÖG: i.m. 9.-10.o.

⁶⁹ UO.: 11.o.

⁷⁰ BOYTHA: i.m. 4. o.

ellentétben a deliktuális joggal. Az adott ügyben eljáró bíróság mérlegelési jogkörébe vontan állapítja meg az összecszerűségét, amely során figyelembe kell venni a racionális megalapozottságát is, ugyanis azt kizárólag a törvényben megjelölt esetben lehet megállapítani, illetőleg kell megfizetni. A döntés során a bíró figyelembe veszi az egyedi eset valamennyi konkrét körülményét, valamint a résztvevő szubjektív körülményeit is.⁷¹

A német BGB 1896-ban az élet, a test, az egészség, a szabadság, a tulajdon vagy másféle jog szándékos vagy gondatlan megsértéséből eredő kár megtérítésének kötelezettségét írta elő.

Olyan kárra nézve, amely nem vagyoni, pénzbeli kártalanítás a német polgári jog a „Schmerzensgeld”, „fájdalomdíj” megítélhetőségét tette lehetővé, azonban a Bürgerliches Gesetzbuch (Továbbiakban: BGB) 253.§-a szerint immateriális kárként jelentkező kár miatt pénzben meghatározott kártalanítás csak a törvényben meghatározott esetekben igényelhető (253.§), amelyek a következők: a test vagy az egészség sérelme, valamint a szabadságelvonás eseteiben az okozás vétkességének a megkívánása nélkül tette lehetővé *méltányos pénzbeli kártalanítás* igénylését, hasonló igényt biztosítva nők házasságon kívüli közösülésre kényszerítése esetén is (847. §).⁷² Ezt egészítette ki a BGB 1300.§-a szerinti „Deflorationsklage” a jegyességtől visszalépő vőlegény kártérítési kötelezettsége körében az eljegyzési jogban, a jogintézményt azonban időközben hatályon kívül helyezték. 1991-ben az utazási szerződésre vonatkozó irányelv átültetése is lehetővé tette az igényérvényesítést.

A német bírói gyakorlatban a szerződések körében főleg az orvosi megbízási és a személyfuvarozási szerződések megszegésénél fordulhatnak elő olyan káresetek, amelyek olyan tényállásokat valósítanak meg (pl. testi sérülést, egészségkárosítást), amelyek fájdalomdíj megítéléséhez vezethetnek. *"Az utazási szerződés megszegésével kapcsolatban tipikusan felmerülő nem vagyoni hátrányok: "elpazarolt" szabadság, beígért, de elmaradt élmény, stb. egy külön norma fogja át. Ami a magyar jogot illeti, az utazási szerződéseknél is elképzelhető egy a némethez hasonló külön tényállás, bár lehet, hogy az e körben előforduló hátrányok személyiségi jogsértésként értékelhetők, és külön szabály nélkül is sérelemdíjjal szankcionálhatók."*

A törvény nem tartalmaz kifejezett kizáró szabályt a bagatell-ügyekre, azonban egyetérthetünk abban, hogy az ítélkezési gyakorlatot a bagatell-ügyektől mentesíteni kell.

A feladat megoldása a bírói gyakorlatra vár.

⁷¹ GÖRÖG: i.m. 12.-13.o.

⁷² BOYTHA: i.m. 4. o.

Fontosnak tartom megemlíteni, hogy "a BGB nem ismeri a magát a „Schmerzensgeld”=„fájdalomdíj” kifejezését, ugyanis a BGB 847.§-a –amely a jelenleg hatályos jogban a fájdalomdíj jogintézményének vizsgálata során a kiindulási jogszabályhelyet jelent – a „Schaden, der nicht Vermögensschaden” kifejezéssel operál, s a Schmerzensgeld kifejezést csupán zárójelben jelzi."

E jogszabályhely csupán azokat a jogsértéseket jelöli meg, amelyek bekövetkezte fájdalomdíj megítélhetőségére kellő alapot teremthet, ugyanakkor nyitva hagyja a fájdalomdíj mértékének kialakítására kihatással bíró körülmények megválaszolását.

A jogirodalomban számos ún. „fájdalomdíj-tabella” „Schmerzensgeld-tabellen” került kialakításra, amelyek jelentősége abban rejlik, hogy orientációs segítséget nyújtanak a mindennapi joggyakorlatban. Azonban e tabellák alkalmazásának ellenére, éppen a nem vagyoni károk olykor össze nem hasonlítható természete miatt szükséges mélyrehatóan vizsgálni a konkrét esetet.

"A – nem vagyoni károk esetén megítélhető – fájdalomdíj mértékének meghatározására olyan összecszerűségi kritériumokat kell megjelölni, amelyekre sem a károkozó magatartás foka, sem a jogviszonyban résztvevő felek anyagi helyzete nem bír befolyással."

A „méltányos” fájdalomdíjat mind a károkozó, mind a károsult oldalán felmerülő körülmények figyelembe vétele mellett kell megállapítani.

A fájdalomdíj funkciója:

1. *„A BGB 847. §-a szerinti fájdalomdíjra vonatkozó igény nem általános, megszokott kártérítési igény, hanem egy kettős funkcióval rendelkező sajátos igény: ami a károsultnak egy alkalmazott mértékű kiegyenlítést nyújt azon károk esetén, amelyek nem vagyoni természetűek és egyidejűleg annak gondolatát hordozzák, hogy a károkozó a károsultnak elégtétellel felel azért, amit az neki okozott.*

2. *A méltányos kártérítés, kártalanítás megállapításánál alapvetően az eset valamennyi számításba jövő körülményét figyelembe kell venni, amelyek között a kötelezett felróható magatartásának foka és mindkét fél gazdasági kapcsolata is szerepel."*

A fájdalomdíjnak kettős funkcióját (Doppelfunktion) Ausgleichs- és Genugtuungsfunktion-ként állapította meg. Egyrészt egy kompenzációs igénnyel kiegyenlítést kell nyújtani a károsult részére az elszenvedett fájdalmakért, sérülésekért, másrészt pedig elégtételt kell nyújtani azért, amit a károkozó magatartásával a károsultnak okozott. A fájdalomdíj jóváhagyásánál azt kell figyelembe venni, hogy a károkozó azért, amit a károsultnak okozott, elégtétellel

tartozzon. A BGH gyakorlata alapján az elégtételi funkció jelentésében az engesztelés funkciója – Sühnefunktion – is bevezetésre került, amely azt is jelenti, hogy az elégtételi funkciót a sérült önérzet csökkentésének helyreállítási eszközeként is alkalmazzák.

A német bírói gyakorlat kritikái azt kifogásolják elsősorban, hogy az emberi méltóság esetén megítélt fájdalomdíjak gyakran túlságosan magasak, mivel a bíróságok éppen a megelőző hatás érdekében gyakran olyan mértékű fájdalomdíjat állapítanak meg, amely nincs arányban sem a sértett által elszenvedett hátránnyal, sem a más esetekben (pl. testi sértés, egészségkárosodás) elismert fájdalomdíj-igényekkel. Ezért került alkalmazásra az a gyakorlat, hogy a fájdalomdíjat adott esetben –részben vagy egészben– a sértett által megjelölt jótékonyági célra ítélje meg a bíróság.

*"A fájdalomdíjnak ki kell egyenlítenie az életvitel és az önmegvalósítás terén elszenvedett hátrányokat, ide értve a társadalmi környezethez való viszony elnehezülését és a társadalmi megbecsülés csökkenését is, sőt, továbbá a fájdalomdíjnak kompenzálnia kell a belső, az érzelmek világában elszenvedett hátrányokat (megalázottsági érzés, méreg, stb.) is."*⁷³

7. Záró gondolatok

Elengedhetetlennek tartottam a dolgozat alapjául szolgáló kutatás irányának és tárgykörének meghatározásában leírt főbb irányvonalakra való rámutatást, mert a sérelemdíj az új kódex talán egyik leginkább vitatható jogintézménye. Mérvadó szempontot jelentett számomra, hogy e tanulmányban elsősorban a sérelemdíjjal, ahhoz kapcsolódóan a személyiségi jogokkal, valamint a sérelemdíjnak a korábbi nem vagyoni kártérítéssel való összehasonlításával foglalkozzak. Ezzel együtt célom volt a sérelemdíjra vonatkozó szabályok áttekintése, az új Ptk. rendelkezéseinek elemzése, a korábbi nem vagyoni kártérítéssel való összehasonlítása, továbbá a főbb különbségek felvázolása. Véleményem szerint fontos, hogy rávilágítsunk –akár egy új, akár egy módosított jogintézménnyel kapcsolatos– várható eredményekre, esetleges problémákra, hogy a már most látható vitás kérdések felvetésre kerüljenek, hiszen egy téma csakis ebben az esetben lehet komplex.

Nemcsak a bíróságok és a jogászok életében jelent majd lényeges változást a sérelemdíj intézménye, de az egészségügyi ágazatban dolgozók, az építészek és a biztosítók, valamint a gazdasági élet helyzetét is jelentősen befolyásolja majd, de a vállalkozások mindennapi működésére is igen jelentős hatással bír, illetőleg az új törvény számos

⁷³ GÖRÖG: i.m. 1.-6. o.

rendelkezése háttér-jogszabályként alkalmazandó a munkajog területén is. A listát azonban még hosszasan folytathatnánk, ugyanis –akár közvetve, akár közvetlenül, akár pozitív, akár negatív értelemben, de– szinte mindenkit érint majd a változás.

A nem vagyoni kártérítés intézményét az új Ptk.-ban –számot vetve a nem vagyoni kártérítés gyakorlatának elvi problémáival és gyakorlati bizonytalanságaival– a Marton Géza által alkalmazott sérelemdíj terminológiával élve a személyhez fűződő jogok megsértésének körében helyezték el, egyértelmű következtetést nyújtva ezzel a személyiségi jogok önálló legitimációjának következményeire.⁷⁴

Fontosnak tartom azonban megjegyezni, hogy számos élethelyzet megkívánja a jogintézmény létezését, ugyanakkor visszaélésekre is lehetőséget nyújthat. A sérelemdíj összegének meghatározásakor figyelemmel kell lennünk arra, hogy nem lehet különbséget tenni a megsértett jogok között, a személyiségi jogok ugyanis azonos értéket hordoznak.

Összességében elmondható, hogy az új kódex szubjektív szankcióként vezette be a nem vagyoni kártérítés helyett a sérelemdíjat, mint a személyhez fűződő jogok megsértésének közvetett kompenzációját, illetve pénzbeli elégtételt jelentő magánjogi büntetést.⁷⁵

Remélhetőleg a sérelemdíj jogintézménye képes lesz valóságos elégtételt nyújtani annak, akinek a személyiségi jogai sérültek, és nem csak jelképes összegekkel kompenzálja majd az elszenvedett sérelmeket. Ehhez arra van szükség, hogy a bírák életbölcsségük és tapasztalatuk, valamint empátiájuk segítségével humánusan értékeljék a marasztalás alapjául szolgáló körülményeket.⁷⁶

⁷⁴ VÉKÁS: i.m. 332.o.

⁷⁵ <http://www.jogiforum.hu/hirek/22791> (2014.08.13.)

⁷⁶ 1/2013. PK vélemény, 20. o.

Irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom

- 1) 1/2013. PK vélemény – vitaindító anyag – *A nem vagyoni kár megtérítése iránti követelések elbírálásának egyes kérdései a polgári peres eljárásban*, 1.-2. o., 12. o.
- 2) *A jelentősebb személyhez fűződő jogok és védelmük polgári jogi eszközei* - (anonim) 1.-3. o., 19. o.
itt: http://polgarijog.uw.hu/A.9_v.1.0..pdf
- 3) A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Tükrös Szerkezetben (a hatályos joganyaggal), I. kötet, 2013, Novotni Alapítvány, Miskolc
- 4) A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Tükrös Szerkezetben (a hatályos joganyaggal), II. kötet, 2013, Novotni Alapítvány, Miskolc
- 5) Az Új Polgári Törvénykönyv Tervezete, in *Magyar Közlöny* 2002/15./II. szám
- 6) Bírósi Döntések Tára, 2001/2. szám, 6. o.
- 7) Dr. BOYTHA GYÖRGY: A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása, in *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2003/1. szám, 2., 4.-5. o.
- 8) Előterjesztés „a nem vagyoni kártérítés a polgári és a munkaügyi perekben” tárgyú, a Baranya Megyei Bíróság Polgári- és Közigazgatási Kollégiumának 2000. november 17-én megtartott kollégiumi ülésére, in *Bírósi Döntések Tára*, 2001/2. szám, 9. o.
- 9) EÖRSI GYULA: *A jogi felelősség alapproblémái*, 1961, Akadémiai Kiadó, Budapest, 448. o.
- 10) FÖLDI ANDRÁS: *A másért való felelősség a római jogban*, 2004, Budapest, 160.o.
- 11) GADÓ GÁBOR – NÉMETH ANITA – SÁRINÉ SIMKÓ ÁGNES: *Ptk. Fordítókulcs Oda-Vissza* – A 2013. évi V. törvény és az 1959. évi IV. törvény normaszövegének összehasonlító táblázata, mindkét irányban, 2013, HVG-Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest
- 12) GÖRÖG MÁRTA: A fájdalomdíj mértékét befolyásoló körülmények összehasonlító elemzése a német joggyakorlat előtérbe helyezésével, in *Jogelméleti Szemle*, 2001/4. szám, 1.-6.o., 9.-13.o.,
Itt: http://jesz.ajk.elte.hu/2001_4.html (2014.09.20.)
<http://jesz.ajk.elte.hu/gorog8.html> (2014. 09.20.)
- 13) GROSSCHMID BÉNI: *Fejezetek Kötelmi jogunk köréből*, 718-719. o.
- 14) DR. GUBA ZOLTÁN: *Nem vagyoni kár - a magyar polgári jog mostoha gyermeke*, 2003, 1. o., 8.-9. o., 14-15.o., 66.-68.o., 73.-74.o.

- 15) Indokolás - 2013. évi V. törvény indokolása - a Polgári Törvénykönyvről, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Jogtár, 1. o., 12. o.
- 16) DR. LÁBADY TAMÁS: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata*, 1992, ELTE Jogi Továbbképző Intézet. Budapest, 30.-31. o.
- 17) VÉKÁS LAJOS: SÉRELEMDÍJ-FÁJDALOMDÍJ: GONDOLATOK AZ ÚJ PTK. REFORMJAVASLATÁRÓL A NÉMET JOG ÚJABB FEJLEMÉNYEI TÜKRÉBEN, in *LIBER AMICORUM - Studia Gy. Boytha dedicata - Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére*, 2004, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Nemzetközi Magánjogi és Európai Gazdasági Jogi Tanszék, Budapest, 331.-332., 334.-337. o.
- 18) Magyarázat - új Polgári Törvénykönyv - A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, 24. o.
- 19) MARTON GÉZA - *Magyar Magánjog* 3. - 395. o.
- 20) NARREN, H. C.-CARMICHAEL L.: *Elements of human psychology*, 1930, Boston
- 21) DR. PETRIK FERENC: A nem vagyoni kárpótlás a személyiségvédelem általános és feltétlen eszköze, in *Magyar Jog*, 1992.
- 22) DR. PETRIK FERENC: *A nem vagyoni kár megtérítése védelmében*, in Polgári Jogi Kodifikáció, 2003/1. szám, 6.-8.o.,
- 23) DR. PETRIK FERENC: *A személyiség jogi védelme*, 1992, KJK. Budapest, 85-86.o.
- 24) DR. PETRIK FERENC: *A személyiség jogi védelme, a sajtó-helyreigazítás*, 2001, HVG-Orac, 41.-43.o., 208.-209.o.
- 25) DR. PETRIK FERENC: *Perben a joggal*, 1978., Minerva, 264. o.
- 26) SZABÓ, KELEMEN ÉS TÁRSA – *Hírlevél az új Polgári Törvénykönyvről* – 1. o.
- 27) UJVÁRINÉ ANTAL EDIT: *Felelősségtan*, Egyetemi jegyzet 7. kiadás, 2002, Novotni Kiadó, Miskolc, 212.-213. o., 220. o.

Jogsabályok

- 1) 1952. évi III. törvény a Polgári Perrendtartásról
- 2) 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 3) 2011. április 25. – Magyarország Alaptörvénye
- 4) 2012. évi I. törvény a Munka Törvénykönyvéről
- 5) 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

Egyéb jogforrások

- 1) Az Alkotmánybíróság 34/1992. (IV. 1) AB határozat
- 2) A Legfelsőbb Bíróság 16. irányelve, 1981.
- 3) A Legfelsőbb Bíróság 21. irányelve, 1989.
- 4) 1/2013. (VI.17.) PK vélemény

Internetes hivatkozások, források

- 1) <http://www.amdm.hu/2014/05/22/az-uj-polgari-torvenykonyv-egeszsegugyi-vonatkozasai/> (2014.08.14.)
- 2) <http://arsboni.hu/serelem.html> (2014.08.12.)
- 3) <http://cimkezes.origo.hu/cimkek/serelemdij/index.html?tag=s%E9relemd%EDj> (2014.08.12.)
- 4) <http://dev.neki.hu/serelemdij-gyuloletbeszed-itt-az-uj-polgari-torvenykonyv/> (2014.08.14.)
- 5) <http://gazdasagiradio.hu/cimlap/az-uj-ptk-egyik-legfontosabb-ujdonsaga-a-serelemdij-927> (2014.08.12.)
- 6) <http://www.greco.eu/hu/Pages/DisplayNews.aspx?itemID=39&Source=http://www.greco.eu/hu/Pages/News.aspx> (2014.08.13.)
- 7) <http://gyermekbarat.kormany.hu/a-szemelyisegi-jogok-valtozasai-az-uj-ptk-ban> (2015.08.16.)
- 8) <http://www.hirado.hu/2014/01/29/serelemdij-a-perlekedesi-teboly-ellen/> (2014.08.14.)
- 9) <http://www.hsakft.hu/blog/jobb-ha-ketszer-is-meggondolja> (2014.08.16.)
- 10) <http://www.jogtar.hu/hirek/2013/02/28/vekas-lajos-szerint-egeszeben-sikertortenet-az-uj-polgari-torvenykonyv-elfogadasa> (2014.08.15.)
- 11) http://www.medicalonline.hu/eu_gazdasag/cikk/uj_polgari_torvenykonyv_es_egeszsegugy_1 (2014.08.16.)
- 12) <http://www.munkajog.hu/rovatok/munkahely/az-uj-ptk-val-jon-a-serelemdij> (2014.08.15.)
- 13) http://www.munkaugy.co.hu/emberi_tenyezo/serelemdij-es-mas-fizetnivalok-a-jogellenes-felmondasok-2/ (2014.08.15.)
- 14) http://nol.hu/belfold/jon_a_serelemdij__szunik_a_kozerdeku_birsag-1445011 (2014.08.16.)

- 15) <http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/egyetem/a-serelemdij-miatt-a-pte-klinikain-es-a-korhazakban-tobb-perre-es-adminisztracios-teherre-keszulnek> (2014.08.13.)
- 16) <http://ptk2013.hu/szakcikkek/sarine-simko-agnes-a-ptk-salata-ii/2660> (2014.08.14.)
- 17) <http://sz-k-t.hu/wp-content/uploads/2013/03/Uj-Ptk.-hirlevel.pdf> (2014.08.12.)
- 18) <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/szakma/a-bagatell-igenyek-kiszurese-a-szemelyisegi-jogi-perekben> (2014.08.12.)
- 19) <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/szakma/vekas-lajos-az-uj-ptk-hibai-ellenere-is-sikertortenet> (2014.08.13.)
- 20) <http://www.vg.hu/kozelet/jogi-tanacsado/serelemdij-munkaviszonyban-a-munkajogi-kodex-is-modosult-427686> (2014.08.12.)